

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Opouštění dětského domova a cesta k dospělosti jako
dvě životní tranzice**

Natálie Mayerová

Plzeň 2023

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra sociologie a sociální práce

Studijní program Sociální práce

Bakalářská práce

**Opouštění dětského domova a cesta k dospělosti jako
dvě životní tranzice**

Natálie Mayerová

Vedoucí práce:

Mgr. Alena Glajchová, Ph.D.

Katedra sociologie a sociální práce

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2023

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2023

.....

Mayerová

Poděkování

Ráda bych poděkovala mé vedoucí bakalářské práce Mgr. Aleně Glajchové, Ph.D. za její odborné rady, konzultace a trpělivost. Dále bych ráda poděkovala všem respondentům, kteří se účastnili mého výzkumného šetření. V neposlední řadě bych ráda poděkovala mé rodině, příteli a kamarádům za podporu během psaní této práce.

Obsah

1 Úvod.....	1
2 Péče o dítě mimo rodinné prostředí	3
2.1 Náhradní rodinná péče	3
2.2 Ústavní péče a výchovná zařízení	4
2.2.1 Výchovný ústav	6
2.2.2 Diagnostický ústav	6
2.2.3 Dětský domov	7
2.2.4 Dětský domov se školou	7
3 Náležitosti pobytu v dětském domově	9
3.1 Příchod dítěte	9
3.2 Organizace pobytu a života v ústavní péči	10
3.3 Odchod dítěte	11
3.4 Hostitelská péče	12
4 Tranzice do samostatného života a potíže s ní spjaté.....	14
4.1 Vzdělání a příprava na vstup do trhu práce	15
4.2 Behaviorální dopady	16
4.3 Deprivační syndrom.....	16
4.4 Oblast zaměstnání a trh práce.....	17
4.5 Oblast samostatného bydlení	18
4.6 Pomoc během tranzice ze strany institucí a dalších aktérů	19
4.6.1 Podpora bydlení.....	21
4.6.2 Doprovázení a role sociálního kurátora.....	22
4.6.3 Zapořovací příspěvek, odchodné a dávky v hmotné nouzi	24
5 Metodologie.....	26
5.1 Cíl práce a výzkumná otázka.....	27
5.2 Výzkumný vzorek	27

5.3 Etická opatření.....	28
5.4 Analýza dat.....	28
6 Interpretace zjištěných dat	30
6.1 Vzdělání.....	30
6.2 Bydlení.....	32
6.3 Práce	34
6.4 Vztahy s okolím	37
6.5 Pomoc během tranzice	38
7 Závěr.....	41
8 Literatura.....	44
9 Seznam zkratek	50
10 Resumé.....	51
11 Přílohy.....	52

1 Úvod

Cílem této bakalářské práce je přiblížit čtenáři problematiku tranzice z dětského domova do samostatného života. Toto téma jsem si vybrala z několika důvodů, a to, protože jsou děti moje primární cílová skupina, které se chci v budoucnu věnovat. Dalším důvodem je to, že jsem na základní škole chodila s několika dětmi z dětského domova do třídy a byli to moji kamarádi, a proto mi je toto téma blízké. Tranzice z dětského domova do samostatného života je velmi náročná situace, do které se časem dostane každý klient dětského domova. Z tohoto důvodu je velmi důležité se zaměřit s dostatečným předstihem na přípravu mladých dospělých a jejich odchod z instituce.

Práce bude členěna do pěti hlavních kapitol a následných navazujících podkapitol. V první kapitole představím systém náhradní péče o dítě mimo rodinné prostředí, ve druhé kapitole se zaměřím na náležitosti pobytu v dětském domově. Ve třetí kapitole popíšu tranzici do samostatného života spolu s potížemi, které tranzice přináší. Poslední kapitolou bude metodologie a následná analýza zjištěných dat. Hlavní výzkumná otázka zní: Jaké zkušenosti mají děti z dětského domova s příchodem do samostatného života? V metodologii představím a popíšu výzkumné metody, které jsem zvolila. Konkrétně se zaměřím na kvalitativní výzkum s použitím polostrukturovaných rozhovorů. Díky rozhovorům blíže a podrobněji pochopím problematiku tranzice z dětského domova očima respondentů.

Výzkumný vzorek se bude skládat celkem z 5 respondentů, z nichž budou tři ženy a dva muži, kteří budou vybráni pomocí cíleného vzorkování a následně pomocí sněhové koule. Zkušenosti těchto respondentů chci poté porovnat z hlediska pohlaví. Chtěla bych se dozvědět, zda je rozdíl ve zkušenostech s tranzicí z pohledu ženy a muže. Po dokončení online rozhovorů se zaměřím na jejich doslovný přepis. Následně použiji tematickou analýzu, pomocí které najdu podobnosti témat, které se ve výpovědích respondentů budou objevovat nejčastěji. Témata poté budu kódovat.

Na základě zjištěných dat z výzkumu budu moci zkušenosti mých respondentů předat pracovníkům dětských domovů, které sama kontaktuji. V případě jejich zájmu s nimi budu sdílet zjištěná data. Díky tomu budou mít pracovníci domova

k dispozici bližší náhled do toho, co se s mladými dospělými děje po odchodu z dětského domova. Například se může jednat o to, které oblasti přípravy označili mladí dospělí jako nedostatečné. To může napomoci s identifikací různých oblastí přípravy na tranzici a samostatný život, u kterých bude větší potřeba se na ně podrobněji zaměřit.

2 Péče o dítě mimo rodinné prostředí

Péče o dítě, které v důsledku různých událostí musí vyrůstat v cizím prostředí mimo jeho rodinu, je velmi specifická. Jedná se o zranitelné osoby, které potřebují okamžitou pomoc. Problémy související s neschopností rodiče postarat se a vychovávat svého potomka upravuje systém sociálně-právní ochrany dětí, který je ukotven Zákonem č. 359/1999 Sb. Zajímá se hlavně o ochranu práv dítěte a jeho zdravý psychický i fyzický vývoj, řádnou výchovu a ochranu oprávněných zájmů dítěte. Dále o předcházení vzniku ohrožení či narušení zdravého vývoje. Sociálně-právní ochranu zajišťují příslušné orgány státní správy, a to tím, že řeší případy ohroženého nebo narušeného vývoje nezletilého dítěte. Mají povinnost činit takové kroky, které vedou k odstranění příčin a důsledků směřujících k ohrožení dítěte. Převážně se jedná o ochranu před psychickým a fyzickým násilím. Náhradní péče o dítě se rozděluje do dvou hlavních typů péče, a to do náhradní rodinné péče, (dále jen NRP) a ústavní péče. V NRP je dítě vychováváno jinou fyzickou osobou, která mu nahradí jeho biologické rodiče. V případě ústavní péče je dítě, kterému se prozatím nepodařilo najít vhodnou náhradní rodinu, umístěno do zařízení s kolektivní výchovou (Pulgretoová, 2019).

2.1 Náhradní rodinná péče

Jedním z druhů NRP je svěření dítěte do péče jiné osoby – dítě je svěřeno soudem jiné osobě, která o něj bude pečovat z důvodů, kdy se o něj nemůže osobně starat ani jeden z rodičů nebo poručník. Rodičům v tomto případě zůstává rodičovská odpovědnost a jsou nadále zákonnými zástupci. Tento typ NRP má přednost před péčí o nezletilého v ústavní výchově (MPSV, 2021).

Dalším typem NRP je pěstounská péče, do které jsou svěřeny děti, o které se rodiče nebo poručník nemůže starat na dobu, která je potřebná pro odstranění překážek na straně rodičů. Jedná se o typ NRP, jenž je v naší společnosti nejčastěji využívaným. Po úspěšném odstranění potíží se dítě může vrátit zpět do péče svého rodiče, pokud je to v jeho zájmu. I v tomto případě NRP má rodič stále povinnosti a práva vyplývající z rodičovské odpovědnosti (MPSV, 2021).

Dalším příbuzným typem NRP je pěstounská péče na přechodnou dobu, která je krátkodobá a může trvat nejdéle jeden rok až na výjimky. I zde platí stejná vyživovací povinnost. Pěstounská péče má dva různé typy, a to zprostředkovaná a nezprostředkovaná (MPSV, 2021).

Poručenství je předposledním typem NRP, poručník je soudem jmenován v případě, že žádný z rodičů vykonává rodičovskou odpovědnost v plné šíři, například v situaci, kdy oba rodiče zemřeli, byli zbaveni rodičovské odpovědnosti nebo byla tato odpovědnost pozastavena či omezena (MPSV, 2021).

Posledním typem je osvojení, při kterém mají osvojitelé k dítěti stejný vztah jako je mezi rodičem a dítětem. Osvojitelé mají ze zákona povinnost dítě informovat o tom, že bylo osvojeno nejpozději do započtení povinné školní docházky (MPSV, 2021).

2.2 Ústavní péče a výchovná zařízení

Ústavní péče je spravována třemi hlavními institucemi. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy zajišťuje fungování dětských domovů, dětských domovů se školou, diagnostických ústavů, výchovných ústavů, zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc a dětských center. Ministerstvo zdravotnictví zajišťuje fungování kojeneckých ústavů a dětských domovů pro děti do tří let. Poslední institucí je Ministerstvo práce a sociálních věcí kontrolující poskytování služeb v na domovech pro osoby se zdravotním postižením (MPSV, 2019).

Jedlička a kol. (2015) uvádí, že ústavní péče je velmi mocný a citlivý mechanismus se základní kompetencí, kterou autor označuje jako výchovu. Jedná se o výchovu dětí vyrůstajících v rodinách, které dostatečně neplní výchovné funkce a další rodičovské odpovědnosti. Z tohoto důvodu jsou součástí systému i školská zařízení poskytující výkon ústavní nebo ochranné výchovy, kojenecké ústavy, rodinná centra, ústavy pro matku a dítě nebo zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

Výše zmíněná rodičovská odpovědnost je souhrn povinností a práv spojených s péčí o nezletilé dítě, jeho zdraví, tělesný, citový a rozumový vývoj a zastupování nezletilého. Každý rodič je povinen chránit oprávněné zájmy dítěte, dohlížet na jeho

jednání, které musí být odpovídající věku a psychickému vývoji. Tato odpovědnost náleží oběma rodičům, pokud jí nebyli zbaveni (Jedlička, 2015). Před nařízením výkonu ústavní výchovy má soud povinnost zjistit, zda není možné výchovu dítěte zajistit prostřednictvím náhradní rodinné péče v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Toto zařízení má z několika důvodů přednost před výchovou ústavní (Pulgretová, 2019).

Školská výchovná zařízení jsou rozdělena podle věku, zdravotního či mentálního stavu jedince, stupně obtížnosti výchovy nebo podle pohlaví a věku. Základní organizační jednotkou bývá buďto rodinná nebo výchovná skupina. Existuje několik typů dětí, které ve výchovném ústavu můžeme najít. Nejčastěji se jedná o děti se zkušeností s kriminalitou, ve které by pravděpodobně bez zásahu a intervence pokračovaly. Dále děti s výchovnými problémy a rizikovým chováním. Zde jsou to záškoláci, agresivní děti, toulavé děti nebo jedinci experimentují s návykovými látkami. Výchovné problémy mohou být způsobeny na základě psychické či neurologické poruchy centrálního nervového systému a bývají stanoveny na základě diagnózy. Další kategorií klientů jsou oboustranní sirotci, kterých je malý počet. Poslední skupinou jsou děti ohrožené sociálně patologickými jevy v nejbližším okolí. Jak z názvu vyplývá, jedná se hlavně o děti ze sociálně slabého prostředí nefunkčních rodin s velkým problémem se závislostí, chronickou nezaměstnaností nebo delikventním chováním (Jedlička, 2004).

Institucionální péče přináší různé klady a zápory. Jako jeden z pozitivních znaků ústavní péče se dá označit snaha o vytvoření takového prostředí, které se snaží co nejvíce přiblížit životu v rodině. S rodinou se pojí další významný klad – stále častěji se můžeme setkat se spoluprací biologické rodiny s dítětem. Dalším pozitivním faktem je snaha zbytečně neprodlužovat pobyt dítěte v instituci, pokud to není nutné. Je důležité zaměřovat se na změnu praxe v ústavní péči a klady s ní spojené. Největší problém tvoří nejednotnost ukotvení v české legislativě. Zařízení, která poskytují ústavní péči spadají pod tři různá ministerstva. Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo zdravotnictví a Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Dalším problémem je nedostatečná motivace, prevence a schopnost podpory rodiny v krizi a zároveň je v České republice stále málo pěstounů, kteří by

se o děti z institucionální péče mohli starat. V ústavní péči chybí mužští pracovníci, kteří by mohli více motivovat klienty mužského pohlaví (Pazlarová, 2017).

2.2.1 Výchovný ústav

Děti starší patnácti let s vážnými poruchami chování nebo s uloženou ochrannou výchovou zajišťují výchovné ústavy. Základní jednotkou jsou zde výchovné skupiny, ve kterých bývá pět až osm dětí různého pohlaví i věku, maximálně však takových skupin může být šest. Velikost záleží na mentálním nebo zdravotním stavu a na obtížnosti výchovy každého jejího člena. Případná potřeba zvětšení skupiny nad maximální počet dětí je potřeba kontaktovat ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Zaměření výchovného ústavu stanovuje vyhláška, jedná se například o výchovně-léčebný ústav, ústav pro dítě s drogovou závislostí, pro dítě s hyperaktivitou nebo s vážnými poruchami chování (Jedlička a kol., 2015).

2.2.2 Diagnostický ústav

Zákon č. 109/2002 Sb. uvádí, že diagnostický ústav přijímá děti s nařízeným předběžným opatřením, nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou. Děti s uloženou ochrannou výchovou také na základě výsledků komplexního vyšetření, zdravotního stavu dětí a volné kapacity jednotlivých zařízení umísťuje do dětských domovů se školou nebo výchovných ústavů. Plní řadu úkolů, jedná se zpravidla o diagnostické, spočívajících ve vyšetření dítěte formou pedagogických a psychologických činností, vzdělávací, které zajišťují úroveň dosažených znalostí a dovedností. Terapeutické úkoly směřují k nápravě poruch v sociálních vztazích. Dále se jedná o úkoly sociální, psychologické či pedagogické. Oblast působnosti určuje ministerstvo, díky čemuž mohou diagnostické ústavy podávat podněty ministerstvu ohledně situacích vyžadujících zásahy zřizovatele. Poskytuje péči těm dětem, kterým byla nařízena ústavní výchova. Diagnostický ústav na základě všech výsledků zpracuje komplexní diagnostickou zprávu s návrhem specifických výchovných a vzdělávacích potřeb. Umístění dítěte do tohoto typu zařízení trvá nejčastěji 8 týdnů (Zákon č. 109/2002 Sb.).

2.2.3 Dětský domov

Zákon č. 109/2002 Sb. vymezuje další formou ústavní péče jako dětský domov, který pečuje o dítě na základě jeho individuálních potřeb. Plní zpravidla úkoly výchovné, vzdělávací a sociální. Účelem tohoto zařízení je pečovat o dítě s nařízenou ústavní výchovou, které nemá nijak závažné poruchy chování. Umisťují se sem děti od 3 do nejvýše 18 let (v případě studia a soustavné přípravy na výkon budoucího povolání, může zde dítě zůstat až do 26 let) a nezletilé matky s jejich dětmi. Dítě dochází do školy, která není součástí dětského domova (Zákon č. 109/2002 Sb.).

Rodinná skupina je označována za základní organizační jednotku, ve které jsou namíchané děti různého věku a pohlaví. Stejně jako u výchovného ústavu jsou dvě až maximálně osm rodinných skupin, ve kterých je pět až osm osob. V případě potřeby umístění sourozenců do tohoto zařízení se klade důraz na to, aby byli všichni ve stejném dětském domově a ve stejné rodinné skupině, pokud to kapacita umožňuje (Jedlička a kol., 2015). Na rozdíl od dětského domova se školou nebo diagnostického ústavu jsou do dětského domova umístěny děti, které nemají nijak vážné poruchy chování a dochází do školy mimo dětský domov (Řezáč, 2022).

2.2.4 Dětský domov se školou

V tomto typu zařízení ústavní výchovy dítě navštěvuje školu, která patří přímo k dětskému domovu, ve kterém bydlí. Stejně jako u dětského domova je základní organizační složkou rodinná skupina o velikosti šest až osm dětí. Těchto skupin může být maximálně osm a nejméně dvě (Jedlička a kol., 2004).

Na rozhraní péče ústavní se nachází také zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (ZDVOP). Tento typ zařízení upravuje Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí a zařazuje se do typologie ústavní výchovy. Z výše zmíněného zákona vyplývá, že pomoc je poskytována dítěti, které se ocitlo v situaci, kdy nemá nikoho, kdo by se o něj mohl postarat. Tím je přímo ohrožen příznivý vývoj a celý jeho život. Pomoc spočívá v zajištění uspokojování základních potřeb, lékařské a psychologické péče. Délka pobytu je různá, podle potřeb situace každého jedince.

Pokud je dítě do ZDVOP umístěno na základě žádosti zákonného zástupce, až na výjimky délka pobytu nesmí přesáhnout 3 měsíce. V případě podání žádosti obecního úřadu obce s rozšířenou působností je maximální doba pobytu dítěte 6 měsíců. Z hlediska mé výzkumné otázky se v mojí práci nebudu tímto tématem již více zabývat (Zákon č. 359/1999 Sb.).

3 Náležitosti pobytu v dětském domově

Příchod do dětského domova je velmi náročná situace. Děti jsou umístěny do nového prostředí mezi ostatní děti, které vůbec neznají. Zároveň si zde musí zvyknout na odlišný denní program než ten, na který byly zvyklé u svých biologických rodin. Důležité je zaměřovat se na podporu dítěte po celou dobu pobytu. Nejvíce při příchodu a přípravě na tranzici, aby pro ně byl vstup do samostatného života co nejjednodušší.

Nejčastějším důvodem umístění dítěte do DD je takový život v rodině, který již nemá pozitivní vliv na příznivý vývoj dítěte. Velmi často se jedná o rodiny ohrožené několikageneračními problémy jako je chudoba, kriminalita, nízké vzdělání či závislosti. Rodiče pracují na nižších a méně ohodnocených pozicích, jsou klienty Úřadu práce nebo pracují na černo mimo tržní ekonomiku. Tyto ukazatele dle autora výzkumu nejsou vždy podmínkou pro odebrání dítěte a jeho následné umístění do ústavní péče, ale v praxi se objevují velmi často. Je možné se setkat ale i případy odebrání dítěte rodině, která se nachází v ekonomicky a sociálně vyšších třídách společnosti (Daněk, 2020).

Dle Statistické ročenky MŠMT (2022) bylo ve školním roce 2021/2022 v dětských domovech v České republice 4247 dětí, 811 dětí přišlo a 902 odešlo. Právě počty dětí, které DD opouští a připravují se na tranzici byly v minulých letech velmi podobné. Dle řady autorů provádějících výzkum v této oblasti je zřejmé, že tak velké množství mladých dospělých nezvládají pokrýt služby nestátních neziskových organizací a dalších subjektů. Tuto problematiku zmiňuje ve výzkumu z roku 2022 například Alois Daněk nebo autoři Štenclová a Čech ve výzkumu z roku 2018. Potřebná pomoc se tak nemůže dostat každému mladému dospělému nacházejícímu se v tranzici z ústavní péče. V praxi tím pak vzniká velká poptávka po službách, které ale nemají dostatečnou kapacitu pro všechny klienty.

3.1 Příchod dítěte

K příchodu dítěte se pojí velké množství informací, které je možné dohledat ve vnitřním řádu každého z dětských domovů. V první řadě by měl být kladen velký

důraz na podporu dítěte v takto náročnou situaci spojenou s velkou řadou změn. Dítě je do tohoto typu zařízení umístěno zpravidla na základě nařízení vydaného soudem. Přijetí a převzetí dítěte probíhá pod dohledem ředitelky, zástupkyně ředitelky nebo sociální pracovnice, které se řídí zákonem číslo 109/2002 Sb. Předem určený a kompetentní pracovník s dítětem udělá vstupní rozhovor, prostřednictvím kterého dítě informuje o všech náležitostech pobytu v DD, o jeho právech a povinnostech nebo o rozvíjení jeho osobnosti. Poté je dítě umístěno do rodinné skupiny, kde je přiřazeno do svého nového pokoje. Vychovatel/ka rodinné skupiny vypracuje program na podporu rozvíjení osobnosti dítěte, na kterém se s dítětem aktivně podílí (Dětský domov Domino, 2022).

Život dětí organizují výchovní pracovníci, kteří připravují každý týden výchovný plán spolu s dětmi v dané rodinné skupině. Každá skupina skládá začátkem školního roku plán na celý rok. Velká důležitost směřuje k rozvoji osobních zájmů dítěte, které může navštěvovat zájmové kroužky jak v DD, tak i mimo něj. Vychovatelé se snaží zajistit také zaměření kroužků, které bude odpovídat schopnostem a talentu dětí (Dětský domov Domino, 2022).

3.2 Organizace pobytu a života v ústavní péči

S pobytem v DD se dle autorek Davidové, Gojové, Gojové a kol. (2010) pojí i výraz takzvané "zlaté klece". Tím, že se tato zařízení neustále modernizují a zlepšují kvalitu poskytovaných služeb se zvyšuje i kvalita života klientů v DD. Ačkoliv je materiální vybavení dostatečné, děti mají daleko větší nároky a vyžadují tak například značkové oblečení, cestování k moři, pobyt na táboře a další hodnotné dary či aktivity. Tyto zážitky jejich vrstevníci ve svých biologických rodinách zažívají také. Výše zmíněné jim je dopřáno primárně díky podpoře NNO a dalším dárcům, jako jsou známé osobnosti či občané. Právě výrazně vysoké naplňování materiálních potřeb dětí jim do budoucna může způsobit velké problémy. Při příchodu do samostatného života zažijí šok při střetu s realitou, kdy se o ně nikdo jiný, než oni sami nepostará.

Samotný pobyt v DD může být pro dítě zpočátku stresující. S potížemi s tím spojenými se potýkají děti již ve velmi nízkém věku. Ačkoliv tyto problémy zpočátku

nepoznají, při tranzici mohou být těmito překážkami ovlivněny. Řada potíží pramení již z batolecího věku. Dětské domovy, do kterých jsou umístěny i děti od 3 let věku, jsou velmi často přeplněné. V těchto zařízeních je málo vychovatelek, které by se mohly plnohodnotně věnovat každému dítěti. Právě tyto vychovatelky vidí péči o děti většinou jen z hlediska uspokojení fyzických než psychických potřeb (Nelson et al., 2007). Děti jsou pak zvyklé pouze na stereotypní chování v prostředí v instituce s minimem hraček či aktivit, které by mohly rozvíjet jejich osobnost nebo motoriku. V důsledku kombinace opožděné motoriky a opožděných vývojových fází může ústavní péče vést k fyzickým a učebním poruchám (Maclean, 2003).

Režim dne je základní strukturou denních aktivit. Vždy je popsán ve vnitřních řádech dětských domovů, které se od sebe liší jen velmi málo. Tento režim je závazný jak pro klienty DD, tak i pro vychovatele a další zaměstnance, které se o děti starají (Dětský domov Domino, 2022).

Obecně probíhá den v DD velmi podobně, jako probíhá den dětí ve své vlastní rodině. Podrobnější přehled přikládám do tabulky po tímto textem.

Čas	Aktivita
6:45 - 7:00	probuzení dětí, ranní hygiena
7:00 - 7:30	snídaně, příprava na cestu do školy
7:30 - 7:45	cesta do školy
12:00 - 13:30	návrat dětí ze školy, oběd
13:30 - 14:00	osobní volno
14:00 - 15:00	kontrola ŽK, domácí úkoly, úklid
15:00	odpolední svačina
15:30 - 16:30	dokončení přípravy do školy
16:30 - 18:00	osobní volno, vycházky, zájmová činnost
18:00 - 19:00	večeře
19:00 - 19:30	úklid společných prostor dle rozpisu
19:30 - 20:00	osobní hygiena
20:00 - 22:00	ukládání ke spánku dle věku dítěte (četba/TV)

Tabulka č. 1 - Zdroj: DD Domino, 2022

3.3 Odchod dítěte

Před samotným odchodem by měl být mladému dospělému přiřazen sociální kurátor, se kterým bude v době tranzice spolupracovat. Právě sociální kurátor s

mladým dospělým vytváří s předstihem plán toho, jak tranzice bude přibližně vypadat. Při odchodu do samostatného života by klient měl mít zařízené veškeré potřebné náležitosti jako je bydlení (dům na půli cesty či azylový dům), vzdělávání nebo práce (Davidová et al., 2010). O roli sociálního kurátora v rámci tranzice se více zmiňuji níže v této práci.

Některé z DD mají k dispozici bytové jednotky, ve kterých je možnost ubytovat mladého dospělého připravujícího se na tranzici. Vyhláška č. 438/2006 Sb. uvádí, že dle kritérií každého z DD jsou zde umístěny děti od 16 let. V bytové jednotce může mladý dospělý bydlet samostatně nebo se dvěma dalšími spolubydlíci. Ředitel/ka zařízení je povinen/povinna mladému dospělému zajistit spolupráci se sociálním kurátorem v počáteční fázi tranzice. To platí v situaci, kdy dítě DD opouští po dosažení zletilosti. Při odchodu je důležité mladému dospělému poskytovat potřebnou psychickou oporu, potřebné informace o možnostech bydlení či finančního zabezpečení atd.

3.4 Hostitelská péče

Děti z DD mají možnost využití hostitelské péče, která jim pomůže s integrací do života v rodině. Jedná se o dlouhodobé a opakující se kontakty dítěte z dětského domova s jeho rodinou nebo dalšími osobami, které nejsou jeho biologičtí příbuzní. Tento způsob je nejčastěji využíván u dětí, které mají menší šanci na to, aby byli umístěni do pěstounské péče. Hlavním cílem je dát dítěti možnost, aby mohlo navázat citový vztah s osobou jemu blízkou. Dále aby mohlo zažít to, jak funguje život v běžné rodině mimo ústavní péči. Důležité také je, aby mohlo dítě zažít úspěch a pochvalu nebo rozvíjet své psychosociální zázemí (Blahutová a Zezulová, 2011).

Hostitelská péče se dá rozdělit na dva hlavní typy, a to na péči spontánní a plánovanou. Důvodů, proč je tento typ péče velmi důležitý pro dítě je hned několik. Dítě v dětském domově může mít často velmi dobře uspokojené všechny jeho fyzické potřeby, ale ty psychické a sociální mohou být zanedbané. Je tedy důležité, aby dítě mohlo rozvíjet stabilní citové pouto. Už jen z podstaty toho, že v DD má každá vychovatelka na starost šest až osm dětí je jasné, že tato osoba nemá

kompetence ani čas na to individuálně uspokojovat a rozvíjet citové pouto u všech dětí ve skupině. Navíc se tyto vychovatelky velmi často střídají a může být obtížné si s dětmi vytvořit bližší citové pouto. Právě hostitelská péče může dítěti pomoci si dlouhodobé citové vazby vytvořit mimo DD s osobou, která mu je blízká a přijme ho takové, jaké je. Tím se zlepší i důvěra v dospělé a dítě pozná fungování běžné rodiny. U dlouhodobé HP dítě získá oporu a pomoc od někoho blízkého v případě problému. Hostitelská rodina mu pak může poskytovat stabilní zabezpečení i při tranzici z institucionální péče do dospělého a samostatného života. Tuto podporu by bez HP neměl a tranzice by pak pro něj byla daleko obtížnější (Blahutová a Zezulová, 2011).

4 Tranzice do samostatného života a potíže s ní spjaté

Problematika tranzice dětí z dětského domova do samostatného života je v momentální době mezi autory velmi probírané téma. Velkou pozornost této problematice věnují například autoři Daněk, Běhounková, Mynaříková a Dobrucká z projektu Persist. Dále pak Nadace Terezy Maxové, která vytváří projekty na podporu dětí z dětského domova.

Ačkoliv se autoři nejčastěji zaměřují na oblasti bydlení a zaměstnání, neexistuje moc výzkumů, které přináší jasné výsledky a dostatečné řešení této problematiky v praxi. Sociální vztahy nebo psychické zdraví jsou naopak oblastmi často opomíjenými. Potýkáme se zde s velkým množstvím dlouhodobých problémů, které nepříznivě působí na mladé dospělé a ovlivňují jejich budoucnost. Jedním z nich je nedostatečná podpora ze stran DD nebo NNO při integraci mladých dospělých z dětského domova do samostatného života. Tím pak vzniká ohrožená skupina dětí, která má velké tendence k tomu být v pozici zranitelného postavení, neboť je na tento přechod nikdo dostatečně nepřipravil (Daněk, 2022).

V jedné ze studií, kterou Browne (2009) zmiňuje ve svém textu, bylo zjištěno několik problémových oblastí, které zpočátku nemusí pro dítě být problémem, ale v době tranzice to pro ně může představovat jisté bariéry v úspěšné integraci do samostatného života. Děti vychované v ústavech bez rodičů jsou často méně inteligentní a jsou ve srovnání s dětmi v pěstounské péči pomalejšími studenty s odlišnými jazykovými a sociálními znalostmi. To pro ně může představovat překážky již při studiu a souvislé přípravě na budoucí povolání. Jedná se o potíže spojené s udržením pozornosti nebo problémy s respektováním autority. Tyto oblasti pak mohou představovat potíže i při výkonu povolání a udržování dobrých vztahů na pracovišti. Dále mají tyto děti větší pravděpodobnost k obtížím spojeným s navazováním citových vztahů, které pramení již z jejich dětství a odloučení od rodičů. Po tranzici může pro ně být těžké si najít nové přátele nebo partnera, se kterým dokáží společně budovat pevný vztah.

4.1 Vzdělání a příprava na vstup do trhu práce

Mladí dospělí odcházející z dětského domova mají oproti svým vrstevníkům žijícím u své biologické rodiny velké znevýhodnění v oblasti dosaženého vzdělání. Vzdělání je důležitý faktor, který dokáže v budoucnu ovlivnit kvalitu života. Právě vzdělání je klíčovým faktorem pro úspěšné začlenění do společnosti, neboť přináší velké výhody jako je například: dobře ohodnocená pracovní pozice, umístění ve vyšší třídě společnosti nebo lepší životní podmínky (Mynaříková a Dobrucká, 2022).

Dle dat z výzkumu Matouška, Pazlarové a Baldové (2008) vychází, že je jen malé množství studentů pobývajících v DD, kteří dostudují střední školu s maturitou. Nejvíce mladých dospělých se na výkon budoucího povolání připravuje na středním odborném učilišti na oborech bez maturity – nejčastější obory jsou zedník, kuchař a zahradník nebo cukrář. Co se týče vysokoškolského vzdělání, ti, kteří se rozhodnou studovat vysokou školu, jsou často stále klienty DD. To znamená, že pokud mladý dospělý odejde po dosažení plnoletosti z DD, je nízká pravděpodobnost, že vysokou školu zvládne dostudovat, protože nemá dostatečnou podporu.

Jedním z možných vysvětlení dosažení daného stupně vzdělání může být to, že v průběhu pobytu v dětském domově není kladen dostatečný důraz na důležitost vzdělávání a je nutné s dětmi pracovat na motivaci a vytváření podpůrných mechanismů k úspěšnému dokončení studia (Centrum SKP, o.p.s., 2019).

Jiným vysvětlením velkého zájmu o studování výučních oborů a nižšího zájmu o studium na VŠ může být také konkrétní lokalita DD. Pro některé DD je finančně jednodušší dítě poslat na školu v blízkosti domova. Do stejné školy pak zpravidla dochází i zbytek jeho kamarádů z DD. Velmi častá je s ohledem na tuto problematiku i situace, kdy ředitel/ vychovatel domova dětem vybere z různých důvodů jejich budoucí školu bez ohledu na to, co dítě doopravdy studovat chce a nedá mu tak možnost samostatné volby svého budoucího povolání (Mynaříková a Dobrucká, 2022).

4.2 Behaviorální dopady

Jako další z možných obtíží při tranzici se dají označit různé poruchy chování, které mohou negativně ovlivnit celou zkušenost s přechodem do samostatného života. Loeber, Slot a Stouthamer-Loeber (2006) popisují tři různé cesty vedoucí k delikvenci. Jedná se o cestu konfliktu s autoritou, která se projevuje před dvanáctým rokem věku a vyznačuje se tvrdohlavostí, vzdorem, provokací a dalším porušování společenských norem, které zpravidla končí jako násilná nebo majetková trestná činnost. Před patnáctým rokem věku se jedná o nepřímou cestu, jenž začíná pomalu méně nápadnými trestnými činy, jako jsou drobné krádeže až k vandalismu. Poslední je cesta přímá, která začíná mírnou agresí a končí násilnými trestnými činy. Děti umístěné do ústavní výchovy mohou procházet pouze jednou cestou nebo všemi.

Již zmíněná delikvence je přímo ovlivněna dlouhodobým nepříznivým a problémovým chováním jedince. Proto je důležité snažit se pochopit tyto skutečnosti skrze trajektorii životní cesty. To znamená, že se musí brát ohled na předešlé zkušenosti a životní události, které ovlivňují vývoj tohoto člověka. Teorie životních cest sleduje to, jak životní události působí na průběh vývoje osobnosti dítěte. Sleduje se vypořádávání s novými sociálními rolami zejména u přijetí závazku k práci a rodinným povinnostem (Samson a Laub, 1997).

4.3 Deprivační syndrom

Jako jeden z mnoha problémů pobytu v institucionální péči a následné tranzici je deprivační syndrom. Deprivace je stav, při kterém nedochází k dostatečnému uspokojování potřeb jedince v delším časovém úseku a tento člověk pak strádá. Každé dítě pro svůj příznivý a zdravý vývoj potřebuje citovou vřelost a lásku. Pokud se mu dostane dostatečné množství sympatie a citové podpory, vynahradí se tím nedostatek dalších prvků ovlivňujících psychiku. Jedná se například o nedostatek podnětů rozvíjejících smyslové podněty, nedostatek hraček nebo výchovy a vzdělání (Langmeier a Matějček, 2015). Za následky deprivačního syndromu můžeme označit neobvyklý vývoj osobnosti dítěte a větší míru úzkostnosti. Závažnost těchto následků se stupňuje dle délky pobytu dítěte v zařízení

institucionální péči. Platí tedy, že čím déle je dítě v ústavní výchově, tím jsou změny jeho osobnosti trvalejší, a tím složitější je pro něj pak samotná tranzice do samostatného života (Sebba et al., 2015).

K pojmu deprivace se pojí také frustrace – nemožnost uspokojení potřeby kvůli překážce, která nastala. Právě dlouhodobá frustrace velmi často vede k deprivaci, která má několik typů: smyslová, částečná, afektovaná a deprivace mateřské péče (Langmeier a Matějček, 2015). Právě zmíněná deprivace může do budoucna velmi ovlivnit to, jak dítě bude schopné navazovat udržovat vztahy. Z psychické deprivace může vzejít velká závislost na partnerovi, problémy s navazováním citových vztahů a jejich udržením nebo neempatické cítění a tolerance vůči ostatním. Ve některých případech může deprivace vyvolat i agresivní a násilné chování, zejména vůči partnerovi (domácí násilí, vydírání, týrání), které může vyústit v trestní řízení (Davidová, et al., 2010).

4.4 Oblast zaměstnání a trh práce

Už při tranzici je mladým dospělým doporučováno mít brigádu a hledat si budoucí zaměstnání s ohledem na jejich dosažené vzdělání. Najít si první brigádu není nic jednoduchého, neboť má velká část mladých dospělých strach z neznámého prostředí a nových lidí, který musí sami v sobě překonat. Nabídka možných brigád závisí na poloze dětského domova a trhu práce. Není samozřejmostí mít velké množství brigádnických míst pro každé pobytové zařízení. Ředitel domova by si měl vytvářet kontakty mezi občany (například mezi drobnými podnikateli), kteří by výpomoc ocenili a na oplátku by mladým dospělým zvýšili výplatu kapesné. Existuje ale celá řada prací, které jsou neoficiální, a je dobré s dospívajícími mluvit o rizicích, jež s sebou přináší vydělávání si mimo trh práce. V oblasti hledání zaměstnání působí například projekt Byznys pro společnost, Nadace Terezy Maxové nebo Fokus (Nadační fond Krok domů, 2022).

Stabilní a dobře ohodnocená práce velmi napomůže s průběhem tranzice do samostatného života. Ve výzkumu autorek Mynaříkové a Dobrucké (2022) bylo publikováno, že nejčastějším typem pracovního poměru u mladých dospělých v tranzici je plný úvazek s ohledem na to, že tito lidé již nepokračují ve vzdělávání.

Najít si zaměstnání může být pro bývalé klienty vyrůstající v ústavní péči obtížné, neboť se mohou kvůli tomu potýkat s diskriminací ze strany zaměstnavatele ať už z hlediska barvy pleti či jen prostého faktu, že vyrůstali v dětském domově. Při hledání nového zaměstnání mají děti opouštějící DD stejné nároky jako zbytek populace. Mezi nejvíce důležité oblasti patří výše mzdy/platu, náplň práce a délka pracovní doby, vzdálenost od bydliště. Méně důležité jsou benefity nebo možnost profesního rozvoje. V případě nezaměstnanosti klienti využívají různé formy podpory, o které se zmiňují níže v této kapitole.

4.5 Oblast samostatného bydlení

Nejčastěji se mladí dospělí po opuštění DD vrací zpět ke své rodině nebo k přátelům. Dále pak vyhledávají spolubydlení či pronájem nebo domy na půli cesty a azylové domy. Možnou potíží spojenou s hledáním vlastního bydlení může být nedostatek financí a nízká finanční gramotnost, stigmatizace ovlivněná barvou pleti a původem jednice či velká poptávka po nájemních bytech. Vzhledem k bytové krizi, ve které se momentálně nacházíme, je nabídka samostatného bydlení za rozumnou cenu velmi omezená a bydlení se tak stává hůře dostupným (Gibas, et al., 2022).

Obecně je v České republice systém podpory samostatného bydlení málo rozvinutý a stagnuje i přes snahy o pevnou sociální politiku. Existuje pouze malý počet startovacích bytů, do kterých by mladí dospělí po opuštění DD mohli jít a tyto byty tak naprosto nedostačují velké poptávce po nich. O oblasti přechodného bydlení jako jsou domy na půli cesty či azylové domy mladí dospělí často nejeví zájem a raději volí formu bydlení u svých přátel či s partnerem. Právě bydlení je klíčové pro úspěšný start do nového a již samostatného života mimo institucionální péči. Primárně vztahy s ostatními jsou označovány za důležitou oblast ovlivňující bydlení, neboť mladý dospělý na samostatné bydlení nikdy není sám a má u sebe vždy partnera či spolubydlícího, se kterým může sdílet péči o domácnost a veškeré aktivity s tím spojené. Proto je důležité podporovat jak spolubydlení, tak i další typy komunitního bydlení (Nadace Krok domů, 2022).

4.6 Pomoc během tranzice ze strany institucí a dalších aktérů

Ačkoliv existují různé programy, které se zaměřují právě na přípravu dětí, jejich koordinace není nijak uchopena. Navzdory povinnosti škol, orgánu sociálně-právní ochrany dětí nebo dětského domova není postupná příprava dětí dostatečná. Tito mladí dospělí netuší, co je bude čekat po dovršení 18 let věku nebo dokončení studia a přípravy na budoucí povolání. Důležité je, aby bylo dítě před jeho samotnou tranzicí připraveno na následující: volba povolání a výběr zaměstnání, příspěvky a sociální dávky, co vše samostatné bydlení obnáší, vztahy, sexualita a rodičovství (Kalina et al., 2021).

Oproti vrstevníkům, kteří žijí se svými rodiči mají děti vyrůstající v ústavní výchově mnohdy obrovskou nevýhodu. Jejich vrstevníci se totiž na odchod do samostatného života připravují doma nevědomě a postupně s pomocí své rodiny. V ústavní výchově by měly být veškeré aktivity směřované právě k přípravě na tranzici již od nízkého věku tak, aby dítě bylo dostatečně připraveno na to, co ho bude čekat (Běhounková, 2012).

Proces přípravy není dostatečně individuální pro potřeby každého jednotlivce a není dostatečně uzpůsobený subjektivnímu prožívání situací. Při odchodu z DD by měl mít každý jedinec zařízené zázemí a práci pro to, aby mohl žít nezávislý život mimo instituci. Dětský domov je připraven na podporu dítěte v procesu hledání zaměstnání a bydlení. Zbytek musí mladý dospělý zvládnout sám. V obecné rovině jsou za nejčastější problémy při tranzici považovány nízká úroveň vzdělání a neochota nadále studovat, minimum pracovních zkušeností, problémy s hospodařením s financemi nebo neznalost v oblasti správného fungování ve společnosti a problémy se vztahy. Velmi důležitým faktorem ovlivňujícím tranzici je také návrat ke své biologické rodině nebo komunitě, kde dítě dříve vyrůstalo. Zároveň se můžeme jednat i o problémy spojené s nedůvěrou vůči ostatním, pocitem bezpečí a deprivací z nedostatku lásky a pozornosti. Všechny tyto potíže celý proces tranzice zkomplikují a prodlouží dobu potřebnou pro postavení se na své vlastní nohy (Spišáková-Pecinová, 2015).

Návrat do života mimo instituci je náročná situace, která prověří emoční stabilitu, kritické myšlení a schopnost přizpůsobení se společnosti. Děti by měly být na tuto chvíli dostatečně připravené a měly by vědět o dalších možnostech následné podpory, což se dle výzkumů v praxi moc neděje. Této problematice není věnována dostatečná pozornost jak z pohledu společnosti, tak i z pohledu institucí, které by přípravu měly zajistit v dostatečném čase před tranzicí. Právě příprava následné podpory je velmi mocný nástroj, který rozhoduje o tom, v jaké situaci se bude dítě nacházet. Dále pak také ovlivní to, do jaké míry bude schopno integrace do samostatného života a poté do společnosti. Tento proces by měl nastat už ve chvíli, kdy jedinec do dětského domova nastoupí. Velká část DD přípravu na tranzici neodlišuje od běžných každodenních činností, které by dítě dělalo i v rodině. Taková příprava není vhodná a působí neorganizovaně. Menší část DD se na tranzici zaměřuje rok před odchodem mladého dospělého aktivně pomocí různých vzdělávacích aktivit a nastavení specifického režimu, jako je bydlení v bytech oddělených od DD, kde mladý dospělý zkusí nácvik na samostatný život s péčí o domácnost, spořením a dalšími aktivitami s tím spojenými (Štenclová a Čech, 2018). Jak jsem již výše zmínila, v České republice je příprava na odchod započata nejčastěji rok před plánovaným odchodem dítěte. Taková situace ale není vhodná, neboť se jedná o individuální potřeby jedince a každý by tento proces potřeboval v jiné fázi svého pobytu. (Matoušek, Pazlarová a Baldová, 2008).

Existuje několik typů služeb již zmíněné podpory. Zákon č. 109/2002 Sb. nedostatečně vymezuje povinnost vychovatelek poskytovat dětem poradenství nebo alespoň radu, jak se k němu dostat. Odborné sociální poradenství dokáže poskytovat důležité informace ohledně sociálního zabezpečení, vztahů v rodině, práce a pracovního vztahu nebo právní ochrany. Další možností je využití doprovázení, kdy má mladý dospělý k dispozici člověka, který ho může doprovázet například na úřady nebo pomůže s hledáním zaměstnání či ubytování. To je nápomocné v situaci, kdy mladý dospělý opustil DD a má někoho, na koho se může kdykoliv obrátit s prosbou o pomoc (Běhounková, 2012).

4.6.1 Podpora bydlení

Z hlediska bydlení existuje řada projektů, které pomáhají dětem s nalezením důstojného domova a prevencí bezdomovectví. Dle výzkumů například od autorů Daňka či Běhounkové, má velké množství mladých dospělých vyřešené ubytování hned po opuštění DD, nejčastěji se vrací zpět ke své rodině nebo využívají formy spolubydlení, jak bylo již zmíněno v předchozí podkapitole. Důležitá je podpora udržitelnosti a zamezení ztráty bydlení například kvůli dluhům nebo nevhodnému chování vůči sousedům. Mladí dospělí mohou využít sociální byty, kde jim je hned po tranzici poskytnuta podpora při hospodaření a péči o domácnost. Ta se postupně snižuje do takové míry, kdy je mladý dospělý schopen žít samostatně bez podpory další osoby (Centrum SKP, 2019). Jedním z faktorů ovlivňujících samostatné bydlení je dle výše zmíněných autorů problém v tom, do jaké míry jsou děti zapojovány do péči o domácnost a sám o sebe. Ačkoliv je snaha děti vést k samostatnosti, dost často to tak není. Ve výsledku pak nastávají situace vedoucí k nezvládnutí zátěže spojené se samostatným bydlením a rozhodováním nad vlastním životem (Davidová et al., 2010).

Bydlení je jednou ze základních potřeb člověka, která je nutná k účinné integraci do sociálního prostředí. V situaci, kdy se mladý dospělý ocitne po odchodu z DD bez možnosti bydlení je jednou z variant pomoci využití sociálního bydlení a konceptu Housing First. Sociální bydlení bývá poskytováno osobám, které se nachází v bytové nouzi z různých důvodů (například pracovní neschopnost, nízké příjmy či rodinné a osobní problémy). Na základě posouzení situace klienta je možnost využití sociálního bytu. Ten se nachází mimo vyloučené lokality a pojí se k němu i spolupráce se sociálním pracovníkem poskytujícím sociální poradenství. V případě, že klient dokáže bydlet sám bez využití sociální práce se jedná o termín dostupné bydlení, které je chápáno ve větší šíři nebo bydlení sociální (MPSV, 2022).

Housing first – bydlení především – klientům bez domova poskytuje komplexní pomoc a podporu a snaží se prosazovat to, že bydlení je lidské právo. Hlavní myšlenkou tohoto konceptu je, že tyto lidé nejdříve potřebují uspokojit základní potřeby (jako je zajištění bydlení před tím, než se budou moci věnovat dalším

náročnějším problémům). Tyto potíže jsou spojeny se získáním nové práce, zlepšení finanční gramotnosti nebo dalších náročných situací (National Alliance to End Homelessness, 2022).

Další možností je využití pobytové služby domů na půli cesty, které jsou určeny primárně pro osoby ve věku do 26 let, kteří nemají zajištěné dostatečné bydlení a opouští ústavní výchovu. Pobyt zde může trvat zpravidla jeden rok. Zákon č. 108/2006 Sb. vymezuje následující služby, které poskytuje dům na půli cesty: zprostředkování ubytování, kontaktu s vrstevníky a společenským prostředím, pomoc a poradenství v nepříznivé životní situaci. Zprostředkování kontaktu se společenským prostředím v praxi znamená pomoc při obnově narušených vztahů s rodinou, sociálně-terapeutické činnosti vedou k rozvoji a udržení již nabytých sociálních znalostí, které pomáhají při integraci do společnosti a na trh práce (Centrum SKP, o.p.s., 2019).

Mezi poslední možnost ubytování se řadí azylové domy, které Zákon č. 108/2006 Sb. vymezuje jako pobytové služby, které jsou určeny pro osoby v nepříznivé sociální situaci, kterou ovlivňuje ztráta bydlení. Služba poskytuje zpravidla stravu, ubytování, pomoc s uplatňováním práv a řešením osobních situací.

4.6.2 Doprovázení a role sociálního kurátora

Mladý dospělý může využít možnosti doprovázení k dospělosti s pomocí sociálního pracovníka, který v prvních měsících tranzice poskytuje intenzivní podporu. Samotné doprovázení se dělí do typologie tří hlavních fází dle Centra SKP, o.p.s. “*1. přípravná fáze, 2. přechodová fáze, 3. fáze samostatnosti*”. Následná podpora ve třetí fázi může trvat i několik let v návaznosti na schopnost adaptace mladého dospělého, zároveň by cílem sociálního pracovníka mělo být postupné snižování intenzity podpory, aby nedocházelo ke stagnaci (Centrum SKP, o.p.s., 2019).

S doprovázením klientů úzce souvisí kurátor pro děti a mládež (do 18 let věku), jehož rolí se zde s ohledem na výzkumnou otázku nebudu zabývat. Co se týče doprovázení mladých dospělých po opuštění ústavní péče a jejich tranzice do společnosti, hraje zde významnou roli sociální kurátor (od 18 let pro dospělé).

Sociální kurátor má velmi podobné činnosti jako sociální pracovník: využívá metody komunitní práce, poskytuje odborné sociální poradenství, pomáhá zmírnit dopady nepříznivé životní situace na život klienta a motivuje ho, vytváří individuální plán podpory a vede spis klienta atd... Takto kvalifikovaný člověk vykonává svou činnost v rámci úřadů, kde je přiřazen do příslušného odboru a oddělení (například sociálně-právní ochrana dětí, dávky hmotné nouze, sociální prevence,...). Kompetence sociálního kurátora spočívají v přímé práci s klienty, kdy kurátor vyhledává a kontaktuje osoby ohrožené sociálním vyloučením v jejich přirozeném prostředí (Gojová et al., 2007).

S výkonem tohoto zaměstnání se pojí řada osobnostních předpokladů, které jsou vyžadovány. Konkrétně je kladen velký důraz na vysokou psychickou odolnost a emocionální stabilitu, empatii, kreativitu a trpělivost. Tyto vlastnosti jsou důležité při práci se zranitelnou skupinou osob (Gojová et al., 2007).

Mladí dospělí vyžadují v procesu tranzice do samostatného života pomoc hlavně se začleněním do společnosti, jak z hlediska sociálního, tak ale i ekonomického a kulturního života. Právě tato skupina osob vyžaduje intenzivnější pomoc a podporu ze strany sociálního kurátora. U těchto mladých dospělých se často vyskytuje absence přirozeného sociálního prostředí v důsledku života mimo rodinné prostředí, a tak je důležité jim pomoci s náležitostmi dospělého a samostatného života. Část dětí se vrací zpět do svého rodinného prostředí, ze kterého byly v minulosti odebrány. Takové prostředí může být pro nový start v životě nevhodné z hlediska různých patologických jevů, které mohou průběh tranzice ohrozit. Pro sociálního kurátora je důležité vědět důvody odebrání dítěte od rodičů/prarodičů, aby společně s mladým dospělým (Davidová et al., 2010).

Sociální kurátor se před samotným začátkem spolupráce s klientem seznámí s jeho životním příběhem, možná je i spolupráce s pracovníkem sociálně-právní ochrany dětí, která mladého dospělého zná. Celý tento proces by měl začít v ideálním případě jeden rok, nejpozději tři měsíce před samotnou tranzicí, aby měl klient dostatečný prostor pro řešení situace ohledně jeho bydlení, vzdělávání a finančního zajištění. Díky tomu si klient bude moci sám rozhodnout to, jaký jeho život při tranzici

bude. Nejdůležitější je úplně první setkání mladého dospělého se sociálním kurátorem, ze kterého by si kurátor měl odnést potřebné informace o situaci klienta a jeho plánech do budoucna, na kterých budou vzájemně pracovat (Davidová et al., 2010).

4.6.3 Zaopatřovací příspěvek, odchodné a dávky v hmotné nouzi

V době tranzice mladý dospělý potřebuje nejen psychickou podporu například od sociálního pracovníka, ale také finanční podporu. Dítě opouštějící ústavní výchovu má po odchodu nárok také na odchodné, která je zpravidla ve výši 25 tisíc Kč. Výsledná částka se odvíjí náročnosti potřeb jedince a od stanovisek vnitřního řádu. Poté si může zažádat o pravidelně vyplácenou částku zaopatřovacího příspěvku (17 250 Kč), který pomáhá pokrytí výdajů spojených se samostatným životem, jako je úhrada jídla, oblečení, prostředků do domácnosti a nákladů na bydlení. Tento příspěvek je možné čerpat pouze v případě, že se mladý dospělý soustavně připravuje na výkon budoucího povolání i po opuštění DD – například stále studuje na střední nebo vysoké škole (ÚP, 2022). MPSV (2023) doplňuje, že pro čerpání tohoto příspěvku je nutné spolupracovat se sociálním kurátorem, se kterým se musí vytvořit individuální plán. ÚP (2022) dále popisuje určité podmínky, které musí být splněny pro jeho vyplacení, a to konkrétně že: mladý dospělý musí strávit nejméně 1 rok v pěstounské péči zprostředkované, ústavní výchově nebo žít 3 roky v pěstounské péči nezprostředkované. Druhou podmínkou je již zmíněná nezaopatřenost – to znamená, že mladý dospělý musí studovat a zároveň spolupracovat se sociálním kurátorem.

Další možností finanční pomoci jsou dávky v hmotné nouzi. Zákon č. 111/2006 Sb. upravuje tyto dávky: příspěvek na živobytí a doplatek na bydlení (obě tyto dávky jsou vyplácené měsíčně) a mimořádná okamžitá pomoc (tato dávka je vyplácená jednorázově). Dávky hmotné nouze jsou uznány takovému člověku, který nedisponuje dostatečnými finančními příjmy a nemůže tak uspokojit své základní životní potřeby. Doplatek na bydlení zajistí pokrytí nákladů spojených s bydlením v případě, že na jejich úhradu nejsou finanční prostředky všech osob v domácnosti. Příspěvek na živobytí je jednou ze základních dávek v HM. Nárok na něj má každý,

kdo po odečtení přiměřených nákladů na bydlení nedosahuje příjem osob v domácnosti částky potřebné na pokrytí a uspokojení základních potřeb. Poslední dávkou je mimořádná okamžitá pomoc, která je vyplacena osobám v situaci, která vyžaduje okamžité řešení. Jedná se například o situace spojené s živelní a větrnou pohromou, požárem, válkou nebo ekologickou havárií (MPSV, 2023).

5 Metodologie

Téma mé práce se týká tranzice mladých dospělých z dětského domova, kteří s tímto procesem již mají zkušenosti. Zvolila jsem metodu kvalitativního výzkumu, který usiluje primárně o porozumění zkoumaného problému ve společnosti a v přirozeném prostředí informátorů (Hendl, 2005). Také další autoři Reichel (2009) a Petrusek (1993) uvádí, že výhodou kvalitativního výzkumu je možné komplexní nahlížení do fenoménu každodenního života osob v jeho přirozeném prostředí.

Práce vychází z analýzy polostrukturovaných rozhovorů s bývalými klienty dětského domova, kteří jsou již několik let po tranzici. Švaříček a Šeďová (2010) definují dva typy hloubkového rozhovoru jako polostrukturovaný, který se odvíjí z předem připraveného schématu otázek a nestrukturovaný (narativní), který může být založen jen na jedné otázce. Tazatel se poté dále v rozhovoru dotazuje na základě informací, které mu byly sděleny od respondenta. Již zmíněný polostrukturovaný rozhovor se dle autora Reichela (2009) vyznačuje jako předem připravený soubor konkrétních otázek či témat, na které respondent následně odpovídá. Autor Mišovič (2019) tento typ rozhovoru vymezuje jako soubor předem připravených otázek, které systematicky směřují k rozpoznání výzkumných témat. Stejný autor ještě dodává, že samotné schéma v průběhu rozhovoru může výzkumník doplnit o další otázky související s výzkumným problémem. Doplnující otázky pak přispívají k hlubšímu porozumění dané problematice (Miovský, 2006). Tazatel může otázky přizpůsobit konverzaci s respondentem nebo pokládat doplňující otázky, které pomohou k bližšímu porozumění dané problematice. Konkrétně u polostrukturovaného rozhovoru je velkou výhodou následné třídění zjištěných dat, jejich porovnání a porozumění jim (Reichel, 2009).

Mým hlavním cílem je porozumění situaci mladých dospělých, ve které se po odchodu z dětského domova nacházeli. Hlavními oblastmi, kterými se zabývám, a které mi vyplynuly z rozhovorů, jsou bydlení, práce, možnosti pomoci a podpory či vztahy s okolím. Tranzice je velmi individuální, a právě proto mě zajímají odlišné zkušenosti každého respondenta.

Rozhovory proběhly vždy po předchozí domluvě s respondenty online formou, kdy jsem na Google Meet vytvořila sdílený hovor, do kterého jsem respondenta pozvala.

Provedla jsem celkem 4 rozhovory s 5 respondenty (u jednoho rozhovoru se jednalo o manželský pár, který se se mnou podělil o jejich zkušenosti s tranzicí, kterou spolu prožili). Původně jsem byla v kontaktu s 10 respondenty, ale někteří z nich o rozhovor již neměli zájem. Na začátku jsem stručně ještě jednou představila téma mé práce a výzkumu. Pokládala jsem každému otevřené otázky z předem připravené osnovy rozhovoru tak, abych se toho o zkušenostech respondentů dozvěděla co nejvíce. Každý rozhovor trval průměrně 25 až 30 minut. V jednom případě se rozhovor protáhl až na hodinu a půl, protože jsem s respondentkou poté diskutovala nad momentálním stavem podpory mladých dospělých, kteří odcházejí z DD.

5.1 Cíl práce a výzkumná otázka

Hlavním cílem práce je porozumění tomu, jak mladí dospělí interpretují tranzici z dětského domova do samostatného života. Mojí snahou je díky jejich zkušenostem s tranzicí poukázat na to, jaké překážky mladí dospělí museli překonat, a jak hodnotí připravenost do samostatného života na základě přípravy, která jim měla být poskytnuta v průběhu života v dětském domově.

Hlavní výzkumná otázka: Jaké zkušenosti mají děti z dětského domova s příchodem do samostatného života?

Další dílčí výzkumné otázky:

S jakými překážkami a v jakých oblastech se mladí dospělí při tranzici setkali?

Jak mladí dospělí hodnotí připravenost na tranzici z dětského domova do samostatného života?

5.2 Výzkumný vzorek

Jako výzkumný vzorek jsem zvolila pět bývalých klientů dětského domova, kteří již mají zkušenost s tranzicí do samostatného života. Dva respondenty jsem kontaktovala pomocí Facebookové skupiny (název nebudu uvádět z důvodu zajištění anonymity). Zde byli respondenti vybráni účelovým (cíleným) výběrem, a kteří mi poté metodou sněhové koule zprostředkovali kontakty na další osoby, které

mají s tranzicí také zkušenost (Hendl, 2005). Nejčastěji se jednalo o kamarády respondentů z DD, ve kterém byli společně. Pro větší přehlednost jsem stručný popis respondentů vytvořila do tabulky níže, obsáhlejší popis je součástí přílohy č. 4.

Přezdívká respondenta	Kolik let uběhlo od tranzice?
Alice	10 let
Žaneta	5 let
Jan	5 let
Tereza	14 let
Aleš	4 roky

Tabulka č. 2, Zdroj: vlastní

5.3 Etická opatření

Všechny respondenty jsem před samotným rozhovorem kontaktovala a seznámila jsem je stručně s tématem této práce a mého výzkumu. Následně jsem se dotázala, zda mají zájem se výzkumu účastnit. Jako hlavní etické opatření jsem zvolila informovaný souhlas, který jsem si předem napsala. Respondenty jsem požádala o podpis. Kopii informovaného souhlasu přikládám do přílohy č. 1. Pro zjednodušení orientace v analýze zjištěných dat jsem každému vymyslela přezdívkou tak, abych neuváděla jejich pravé jméno a zajistila tak plnou anonymitu. Informovaný souhlas jsem vytvořila prostřednictvím rad, které ve své publikaci uvádí Reichel (2009).

5.4 Analýza dat

Jako metodu analýzy zjištěných dat jsem si zvolila tematickou analýzu z důvodu menší časové náročnosti oproti ostatním analýzám a také proto, že je pro začátečníky poměrně srozumitelná.

Potřebné kroky pro vytvoření této analýzy jsem učinila dle instrukcí uvedené v publikaci od Braun a Clarke (2012). Tematická analýza je flexibilní metodou umožňující soustředění se na data v mnoha různých způsobech – buďto analýza napříč celým souborem či jen zkoumání do hloubky konkrétní oblasti daného

problému. Hlavní výhodou této analýzy je její dostupnost a flexibilita pro začínajícího výzkumníka. Tematická analýza spočívá v šesti fázích, které zahrnují: seznámení se s daty, generování počátečních kódů, hledání společných témat, kontrola možných témat, definování a pojmenování dat a jako poslední vypracování zprávy o zjištěných datech (Braun a Clarke, 2012).

Nejdříve jsem si znovu poslechla veškeré nahrané rozhovory, které jsem poté přepsala. Přepis dat jsem následně dělila do tematických oblastí, které na sebe navazovaly. U přepsaných dat jsem si ještě zvýraznila ty části, které mě zaujaly a přišly mi důležité o ohledem na mojí výzkumnou otázku. Další fází bylo kódování, které autoři Švaříček a Šed'ová (2010) definují jako operace, které rozebírají již zjištěná data a konceptualizují je novým způsobem. Analyzovaný text se tak rozdělí do částí, kterým jsou přiřazeny související kódy. Od kódování jsem plynule přešla k hledání témat a různých spojitostí v odpovědích mých respondentů. Snažila jsem se porozumět výsledkům témat, které mi z přepisu rozhovorů a kódů vplynuly. Témata zachycují vždy to důležité o datech ve vztahu k výzkumné otázce, dále pak představují určitý význam v rámci souboru dat (Braun a Clarke, 2006). Poté jsem už jen dávala dohromady opakující se témata, ze kterých mi vyšlo: vzdělání, bydlení, práce, vztahy s okolím a pomoc mladým dospělým během jejich tranzice. Zjištěná data budu interpretovat v následující kapitole.

6 Interpretace zjištěných dat

Skrze realizované rozhovory jsem od respondentů zjistila data, která zde níže uvedu. Konkrétněji se budu zabývat interpretací zkušeností mladých dospělých při tranzici v oblastech vzdělání, bydlení, práce, vztahů s okolím a pomocí ze strany dalších osob, které byly součástí tranzice. Například vzdělání úzce souvisí s hledáním zaměstnání a pracovním ohodnocením, neboť vyšší vzdělání může zajistit větší možnosti uplatnění a s tím související výši mzdy. Dále pak bydlení souvisí se vztahy s okolím, kdy dobré vztahy a jejich postupné budování můžou napomoci při hledání bydlení. V neposlední řadě je důležité se zaměřit na pomoc, kterou mladí dospělí potřebují při vstupu do samostatného života.

6.1 Vzdělání

Výběr vhodného vzdělání je klíčový pro následné úspěchy při vstupu na trh práce. Každý dětský domov k tomuto výběru přistupuje jinak. Například DD může dětem přímo zvolit školu v lokalitě blízko domova a dítě tak má možnost volby pouze oboru a jeho budoucího zaměření v dané škole. Toto tvrzení vyplývá i z publikace Mynaříkové a Dobrucké (2022). Jiný domov dá klientům prostor pro výběr školy dle vlastního uvážení. To se mi potvrdilo u několika výpovědí mých respondentů: *„Vlastně tu školu jsme si mohli vybrat každý sám, ale bylo to dost omezené. Dostali jsme seznam oborů ze dvou škol a z těch jsme si museli vybrat, já si vybrala kadeřnici.”* (Alice) Další z mých respondentů Aleš měl velmi podobnou zkušenost jako Alice: *„Já jsem si sám vybral, že půjdu na střední se zaměřením na finance, takže jsem šel na obchodku, která byla ve stejném městě, co byl můj domov. Já jsem byl vždycky trochu jinej než ostatní v domově. Bavilo mě se učit a věnovat se tomu (...) Takže tu školu jsem si vybral já sám, řešil jsem to s tetama, jestli to budu zvládat, a nakonec jsem tam šel a udělal si maturitu.”* (Aleš)

Opačnou zkušenost měli respondenti Žaneta a Jan, kteří neměli tak velké možnosti v oblasti výběru zaměření jejich vzdělání po dokončení základní školy: *„U nás v domově to bylo tak, že jsme byli dál od města, takže jsme všichni museli jít na stejnou školu právě kvůli té vzdálenosti jiných škol od domova. Mně to nevadilo, protože jsem si vybrala cukrařinu, kterou škola nabízela, ostatní děcka to štvalo.”*

(Žaneta) Jan po odpovědi své manželky doplnil také jeho pohled na výběr zaměření a školy, která mu byla DD doporučena: „*Mně vlastně bylo po základce jedno, co se mnou bude. Tety mi řekly, že by mě mohla bavit práce s autama, když jsem kluk, tak jsem šel na automechanika. To studium mě docela bavilo, hlavně teda praxe.*”
(Jan)

Nejvyšší dosažené vzdělání, a tedy i obory, kteří respondenti vystudovali, byly velmi rozmanité. U tří respondentů se jednalo o výuční obor bez maturity v oborech kadeřnice, cukrářka, automechanik. Další respondent vystudoval střední školu s maturitou v oboru obchodní akademie a jedna respondentka získala bakalářský titul v oboru zpěv.

Co se týče vzdělání, má zde velký vliv jak lokalita domova, tak i obecné předpoklady každého dítěte. Děti mají možnost se v DD poradit o jejich budoucnosti s vychovatelkami, které jim pomohou se správně rozhodnout a zvolit tak obor, který je bude bavit. Na druhou stranu, je možné, že o budoucnosti vzdělávání dětí bývá rozhodováno ze strany dětského domova na základně vzdálenosti školy, a ne podle toho, jaká škola by dítěti vyhovovala nejvíce. To je poměrně individuální a záleží na tom, jak je DD nastaven – zda je pro něj prioritou vzdálenost školy nebo přání dítěte v oblasti volby studia.

Dle výpovědí mých respondentů, byla z důvodu větší vzdálenosti DD od města doporučena pouze jedna škola, kterou klienti mohli navštěvovat. Dvěma respondentům byly nabídnuty dvě školy v blízkosti. Další dva respondenti si sami vybrali školu dle svého uvážení. V tomto případě se u jednoho respondenta škola nacházela ve stejném městě, ve kterém žil a ve druhém případě si respondentka zvolila školu v jiném městě.

S obory, které respondenti studovali, jsou všichni spokojeni a od odchodu z DD v nich pracují. U všech respondentů se podařilo zvolit takový obor, který je baví. Zároveň je ale důležité, aby dětské domovy poskytovaly více možností ve výběru školy. Dále by měly podporovat děti v tom, aby měly vyšší aspirace a nesmířily se s tím, že blízko domova je učiliště, které by na jejich vzdělávání stačilo, a proto si nebudou podávat přihlášku na školu s maturitními obory, která je vzdálenější. Díky

tomu, by děti mohly ovlivnit výši jejich budoucího výdělku tak, že budou dostatečně motivovány na studium maturitních oborů na školách, které jsou ve větší vzdálenosti než odborné učiliště.

6.2 Bydlení

Oblast bydlení je při tranzici pro mladé dospělé nejdůležitější. Velká část mých respondentů měla již s předstihem dopředu domluvené ubytování – nejčastěji se jednalo o bydlení v nájemním bytě s partnerem či spolubydlícím. Jak jsem se z rozhovorů dozvěděla, ne každý DD má k dispozici pro své klienty cvičný byt. V případě, že dětský domov tento typ bytů má k dispozici, nedostane se do něj každý mladý dospělý. Možnost dostane pouze ten, který péči o sebe a domácnost zvládne, má výborné studijní výsledky a bezproblémové chování. Často mají tyto byty omezenou kapacitu, takže jsou vybráni jen ti, kteří splňují podmínky pro pobyt v tomto typu bytu.

Právě u možnosti cvičných bytů jsem pozorovala největší rozdíly napříč rozhovory. Důležité bylo hlavně umístění dětského domova – domovy ve větších městech měly bytů více než domovy, které se nacházely v menším městě. Některý mladý dospělý možnost měl, jinému to bylo zamítnuto z důvodu problémového chování či jiných okolností, které byly zhodnoceny vedením domova.

Například Alice svoji zkušenost popsala takto: *„No možnost pobytu ve cvičném bytě jsem měla, ale ony (vychovatelky) věděly, že budu žít s přítelem a umím se o sebe postarat, takže tu možnost daly někomu jinému, kdo to potřeboval víc jak já.“* (Alice)

Tereza dostala možnost pobytu ve cvičném bytě, kde žila v průběhu jejího studia na konzervatoři a poté při studiu na VŠ: *„Tak já jsem v osmnácti dostala možnost jít do toho bytu na poslední rok na střední spolu se třema dalšíma lidma od nás (...) Pak jsem po nějaké době šla do sociálního bytu v jiné části města, který mi zařídil ten můj domov. Šla jsem do něj už s mým nynějším manželem (...) Byl to podkrovní byt, dostávala jsem kapesný myslím tři tisíce na měsíc a každý měsíc jsem musela vyúčtovat mé výdaje. Tam jsem byla až do 26, kdy jsem dodělala bakaláře, pak jsme si s manželem koupili vlastní dům, kde nyní žijeme.“* (Tereza) Tereza se u

oblasti bydlení zmínila o tom, jak pro ni bylo samostatné bydlení obtížné: „*Pro mě to byla obrovská změna. Byla jsem zvyklá, že mi tety se vším pomohly. No a pak, co jsem žila už sama v tom bytě, tak tam nebyl nikdo, kdo by mi mohl pomoci. Mohla jsem se tetám sice ozvat, ale to jsem je nechtěla pořád otravovat.*“ (Tereza)

Naprosto opačnou zkušenost měla respondentka Žaneta, která možnost pobytu ve cvičném bytě nedostala z důvodu odchodu hned po dosažení 18. narozenin: „*U mě to umožněno nebylo ten cvičný byt, protože v našem domově se tam chodilo až po 18. narozeninách, ale já už v těch 18 chtěla odcházet s přítelem do vlastního, takže bych tam byla maximálně měsíc, a to nám nepovolili.*“ (Žaneta) Také Aleš nedostal možnosti pobytu ve cvičném bytě: „*Já to měl tak, že já se na střední seznámil s mojí přítelkyní a ta měla možnost bydlet v bytě od její mámy, platilo by se jen za energie (...). Takže jsem v domově řekl, že po střední půjdu bydlet k té mojí přítelkyni a cvičný byt dostaly děti, který ještě nevěděly, kam půjdou.*“ (Aleš)

Najít si samostatné bydlení bylo dle mých respondentů velmi náročné, neboť se velká řada z nich potýkala s diskriminací a stigmatizací, ať už kvůli životu v DD, nebo kvůli barvě jejich pleti. Většina z nich měla velké problémy při hledání nájemního bytu, kde se často setkali s negativní reakcí ze strany majitele bytu. Nejčastější problém v očích majitelů bytů byl ten, že se jednalo o mladé lidi. Majitelé pak měli často předsudky související s mladým věkem nebo finančním nezabezpečením.

Žaneta a Jan se mnou sdíleli jejich společnou zkušenost, kdy z DD odcházeli spolu jako pár do nájemního bytu: „*My jsme hned v 18 spolu hledali nějakou nájemní byt, ale bylo to hrozně těžké, protože nás všichni viděli jako dva mladý lidi, kteří nemají moc peněz (...). Jeden majitel nám v té době řekl, že nás jako nájemníky nevybere, protože vypadáme mladě a určitě nemáme dost peněz na nájem a kauci a budeme dělat problémy.*“ (Žaneta) Žanetu doplnil její manžel Jan: „*Většinou ještě, když se pak dozvěděli, že jsme z děcáku, tak nám řekli, že nás nevezmou. Asi si mysleli, že budeme nějak problémoví. To mě hrozně mrzelo, protože my za to, že jsme skončili v domově nemůžeme.*“ (Jan)

Alice měla s hledáním svého vlastního ubytování pozitivní zkušenost: *„Ze začátku hnedka po odchodu z domova nebylo moc těžký si najít bydlení, protože jsem bydlela u přítele a jeho rodiny (...). Až potom, co jsem se s ním rozešla, tak jsem si něco hledala sama a nastěhovala jsem do garsonky hnedka vedle toho mého děcáku. Ono to pro mě nebylo tak těžký, protože mě ten majitel znal a ten byt mi pronajal za dobrou cenu, protože věděl že ještě nemám našetřeno tolik.“* (Alice) Při hledání vlastního bydlení mohou být nápomocné sociální vazby mladých dospělých s okolím nebo také daná lokalita domova. To je názorně zobrazeno v odpovědi paní Alice, která dostala možnost být nájemnicí v bytě u někoho, s kým se již znala. Nápomocné může být pro mladé dospělé udržovat dobré vztahy s okolím a budovat si sociální vazby i mimo domov, které pak můžou pomoci při hledání vlastního bydlení.

6.3 Práce

Vstup na trh práce je taktéž velmi náročnou situací pro mladé dospělé procházející si tranzicí, neboť se často tito lidé setkávají s negativními názory na jejich pobyt v DD, jak jsem již zmiňovala v oblasti bydlení. Mladí dospělí zažívají diskriminační projevy, které jim komplikují úspěšnou integraci do společnosti a postavení se na vlastní nohy. Další obtíží v získání zaměstnání, se kterou se mladí dospělí setkávají, je nízké dosažené vzdělání, které ve výsledku pak ovlivní výši jejich výdělků.

V oblasti hledání nového zaměstnání a vstupu na trh práce měla negativní zkušenost Alice: *„No ta práce pro mě byla horší, protože jsem celý rok pak byla bez práce, protože jsem žila v malém městě, kde té práce nebylo tolik. Musela jsem ten rok být přihlášená na pracáku kvůli pojištění.“* Zajímalo mě, zda se Alice setkala s diskriminací související s jejím pobytem v DD: *„S diskriminací kvůli vyrůstání v domově jsem se nesečkala, většinou se jen divili a zeptali se na nějakou otázku, ale to spíše ze zvědavosti.“* (Alice) Zkušenost s hledáním zaměstnání byla u paní Alice negativně ovlivněná primárně lokalitou, ve které s přítelem bydlela. V tomto místě nebylo v době její tranzice dostatek nabídek práce, které by pro ni byly vhodné z hlediska vzdělání a pracovních zkušeností v oboru. Co se týče diskriminace, s tou se dle její odpovědi nesečkala. Určitou nevýhodou v otázce zaměstnání mohla být

právě lokalita bytu, který byl dále od města. Nebyl zde dostatek pracovních příležitostí pro kadeřnici, neboť kadeřnické salony byly ve větším vedlejším městě, kam Alice nechtěla dojíždět z ekonomických důvodů.

Tereza se se mnou podělila o její zkušenost se vstupem na trh práce a se všemi komplikacemi, které ji úspěšnou integraci znemožnily: *„Já jsem hned po dodělání bakaláře šla na mateřskou, při které, které jsem chodila různě na brigády (...) Pak co byl malý rok jsem zkusila konkurz v divadle do sboru, kam mě přijali. Byla jsem jako záskok za jinou paní na mateřské, takže jsem si pak hledala novou práci. Pak jsem pracovala jako učitelka hudební výchovy na druhém stupni.“* V návaznosti na hledání zaměstnání mě zajímala stejně jako u Alice zkušenost Terezy s diskriminací při pracovním pohovoru: *„Problém u mě nebylo to, že jsem z děcáku. Spíš to, že jsem poloviční cikánka a někoho to mohlo odradit ta moje barva pleti a kvůli tomu mě hodně odmítali, nikdy mi to přímo ale neřekli, že to je kvůli tomu.“* (Tereza)

Pobyt v DD není nutně faktorem diskriminace na trhu práce. U paní Terezy nehrál život v domově tak velkou roli jako její barva pleti, která byla pro některé zaměstnavatele nepřijatelná ještě v kombinaci s mateřstvím, které bylo dalším faktorem neúspěchu na pracovních pohovorech. Zaměstnavatelé upřednostnili žadatelky o práci bez dětí. To identifikuji jako další důvod diskriminace, neboť v očích zaměstnavatelů jsou osoby na mateřské dovolené znevýhodněny například častějším čerpáním dovolené kvůli dětem.

Naopak Žaneta měla se vstupem na trh práce pozitivnější zkušenost, než dvě předchozí respondentky: *„Já jsem ještě před odchodem z děcáku podepsala smlouvu v jedné cukrárně, bylo to někdy začátkem června. Domluvila jsem se tam, že nastoupím od září a neměli s tím problém. Byla jsem překvapená, že mi vyšli vstříc a nikomu nevadilo, že jsem z dětského domova. Ve stejné době jsem dávala životopis i do jiné cukrárny, kde s tím majitel teda problém měl. Nedokázal pochopit, že jsem v tom děcáku neskončila svou vůlí, ale kvůli mámě, která ode mě dala ruce pryč.“* (Žaneta) Z této odpovědi Žanety je zjevné, že pobyt v DD může ovlivnit rozhodování zaměstnavatelů o tom, zda uchazeče přijmou nebo ne. Tato diskriminace se pojí s obavami zaměstnavatelů, kteří mohou mít nejistotu v tom, jací

jsou lidé z dětského domova a zda je na ně spoleh. Záleží tedy na hodnotách a postojích zaměstnavatelů, kdy někteří jsou spolupráci s dětmi z dětského domova otevření, jiní jsou vůči těmto dětem nedůvěřiví.

Jan po odpovědi Žanety opět doplnil jeho zkušenosti: „*Já jsem vyučenej automechanik. Na praxích si mistr všiml, že jsem docela šikovnej a nabídl mi, že můžu do jedné dílny u nás ve městě. Tím, jak mi to ten mistr domluvil, tak všichni věděli, že jsem z děcáku a všichni mě tam přijali dobře, nikomu to nevadilo. V té dílně vlastně teď dělám už 5 let, takže za mě to hledání práce bylo jednoduchý. Žanet to měla o dost těžší.*“ (Jan)

Aleš se setkal s diskriminací ze strany zaměstnavatele, z důvodu vyrůstání v DD. Jeho zkušenost popsal slovy: „*Hned po maturitě jsem šel do účetní firmy, kde dělám asistenta účetní. Byl jsem na třech různých pohovorech a na jednom z nich se mi stalo, že mě nechtěli přijmout kvůli tomu, že jsem z dětského domova. Mě ten důvod dost zajímal, takže mi ta paní z personálního řekla, že mají obavy z mého chování, protože neví, co ode mě očekávat. To myslela tak, že jsem asi problémový, když jsem z dětského domova. Zbylé dva pohovory byly v pohodě, přijali mě do obou firem a já si vybral tu, která mi více seděla.*“ (Aleš)

Na základě Alešova výroku lze identifikovat to, jak na život a vyrůstání v dětském domově pohlíží lidé ve společnosti. Mnohdy se mladí dospělí setkávají s negativními názory na to, že část jejich života prožili v dětském domově. Velký počet osob, které mají negativní názory nechápe, že důvodem jejich umístění do domova, nebylo například špatné chování dítěte, ale selhání ze strany rodiče. Lidé vytvářejí různé předsudky, které se s pobytem v domově vážou: dítě z dětského domova má problémové chování, neumí respektovat autoritu nebo může mít problémy se soustředěním a další. Zaměstnavatelé pak na tyto žadatele o zaměstnání pohlíží jako na neschopné a problémové osoby místo toho, aby jim podali pomocnou ruku při vstupu na trh práce.

6.4 Vztahy s okolím

Změna vztahů s rodinou je častým jevem při odchodu z DD. Až na jednoho respondenta se výpovědi téměř shodovaly v tom, že se rodiny pokoušely o obnovení vztahů. To bylo velmi pravděpodobně způsobeno ale tím, podle slov dotazovaných, že mladí dospělí dostali odchodné. To pro rodiny znamenalo peníze navíc, které od nich chtěly získat.

Alice se při rozhovoru zmínila o snaze pracovníků DD, kteří se děti o této problematice snažili informovat a připravit je na možné zneužití ze strany rodinných příslušníků: *„Tety se nás snažily v domově upozornit na to, že když máme třeba rodiče alkoholika a pak dostaneme to odchodné, tak se ten rodič může snažit o obnovení kontaktu s námi právě proto, aby dostal ty naše peníze. Moje máma se mi v té době začala více ozývat, ale nemyslím si, že to bylo kvůli těm penězům. Věděla, že bych jí nedala ani korunu, spíš se snažila o zlepšení toho našeho vztahu.“* (Alice)

Svoji zkušenost se mnou sdílela i paní Tereza: *„Ohledně vztahu s rodinou, tak nám se s bráchou občas stýskalo, takže jsme jeli k rodičům na návštěvu a stejný den pak zpět do domova. Při tranzici jsem se pak vídala často s mojí sestřenkou, která mi pomáhala. Vztahy se po mém odchodu z domova určitě zlepšily. Asi díky tomu, že rodiče viděli ty moje úspěchy ve zpěvu a zajímalo je to. S tátou měl lepší vztah bratr, takže já se s ním vídala jen kvůli dětem, že je chtěl vidět, děti ho vždycky rády viděly.“* (Tereza) Tereza poté doplnila vztahy s přáteli, které dle jejího názoru ovlivnila tranzice, neboť se každý vydal vlastní cestou – *„S některými jsem se pak spojila, ale bylo to tak, že mi hodně záviděli, protože jsem byla v tom zpěvu úspěšná a mysleli si, že budu namyšlená díky tomu, jak se mi daří. Mám jen dvě kamarádky z domova a s těmi se vídáme pravidelně.“* (Tereza)

Výpovědi Alice a Terezy poukazují na zlepšující se vztahy po odchodu z DD, a to i přes varování možného zneužití odchodného. V případě Terezy se zkušenosti nedají srovnat s Alicí, neboť Tereza měla zvýhodněnou pozici v očích rodiny svým zájmem o zpět a s tím souvisejícími úspěchy. To mohlo zlepšit Terezinu sociální situaci ve společnosti a zvýšit zájem rodičů o zlepšení vzájemného vztahu.

Naopak Alešovi se po odchodu z DD nepovedlo navázat vztah s matkou a veškerou snahu spíše negoval. Jeho vztah s otcem byl ale jiný, neboť se s ním vídal již v průběhu pobytu a po odchodu jejich vztah ohodnotil dokonce jako intenzivnější. Jako pozitivum Aleš vidí, že nadále udržuje kontakty s kamarády z domova. Podobně o problematickém navázání vztahu s rodinou po odchodu, jako v případě Aleše, dále vypovídali i Žaneta s Janem.

„Čekala jsem od rodiny větší podporu, než jsme s Honzou měli (...) Oni si mysleli, že my to nepotřebujeme, protože nám to zařídil dětský domov. Také si mysleli, že nám v domově řekli, co a jak, a že oni nám to říkat už nemusí. Naším jsem se už ani nechtěla ozývat, protože jsem je nezajímala. S ostatními se vztahy nijak nezměnily.“
(Žaneta)

Jan se mnou po výpovědi Žanety sdílel jeho obavy z obnovení vztahu s matkou, neboť je to poslední člen z rodiny, kterého má. Vzhledem k okolnostem, kvůli kterým byl umístěn do domova mi sdělil, že je pro něj těžké tyto špatné vzpomínky na život s matkou hodit za hlavu a pracovat na zlepšování vztahu: *„Já se snažil zlepšit kontakt s mámou. Tím, jak jsem od ní v 15 musel odejít, tak spolu moc nevycházíme. Už tady mám jen tu mámu a doufám, že se ten vztah časemlepší.“*
(Jan)

6.5 Pomoc během tranzice

Z výzkumného šetření jsem zjistila, že velká část mladých dospělých nemá dostatečné informace týkající se systému podpory a pomoci během tranzice. Například o možnosti spolupráce se sociálním kurátorem věděla pouze jedna respondentka, které to bylo nabídnuto. Zbytek respondentů před tranzicí ani při ní o této možnosti nevěděl. Jediným zdrojem pomoci, o kterém respondenti měli povědomí, byly neziskové organizace. Pouze jedna respondentka si požádala o pomoc u jedné z neziskových organizací. Potřebné informace nebyly dostatečně probrány ještě při pobytu v DD, a tak si respondenti museli vše zjistit sami. Některé domovy dělají pro klienty různé kurzy. Ty jsou zaměřené pouze na část z nich a

netýkají se všech. To může být způsobeno nedostatkem financí a omezenou kapacitou kurzu.

Tereza se mnou sdílela její pocity ohledně pomoci, kterou po tranzici využila: *„Tím, že jsem odcházela skoro ve 27 letech a byla jsem těhotná, tak mi můj domov pořídil kočárek jako dárek. Beru to jako velkou podporu ze strany toho domova (...) Pak každý dostal odchodné, v té době to bylo kolem 15 tisíc korun. Využila jsem možnosti neziskovky, když syn začal chodit na hokej a žádala jsem u jedné nadace o příspěvek na potřeby pro něj. Jinou formu pomoci jsem nevyužila, to až teď jsem si zažádala o přídavky na děti a tehdy ne.“* (Tereza)

Alice svou zkušenost s pomocí ze strany domova zhodnotila jako nedostatečnou. Ačkoliv dostala odchodné, ohledně poskytnutých informací, jak postupovat při potížích už ji nikdo neinformoval: *„Oni při odchodu z děcáku pomůžou, když můžou. A to tak, že nám dají to odchodné a pak nám nabízejí teda i dům na půl cesty. Jinou formu pomoci nám v domově nenabídlí. Já sama ani nevěděla, kde si o pomoc říct a jestli mám nárok na nějaké dávky nebo tak. Vlastně nám nikdo v domově ani neřekl, že kdyby něco tak se můžeme obrátit tam a tam.“* (Alice) Alice poté ještě doplnila, že je velmi důležité i to, jaké mají mladí dospělí vztahy s vychovatelkami, které mohou v případě potřeby pomoci nebo poradit. Tak to ale nemá každý dospělý, a proto je pomoc ze strany vychovatelek po tranzici individuální.

Žaneta a Jan podporu ze strany jejich DD a dalších aktérů zhodnotili také jako nedostatečnou, neboť jim nikdo neposkytl dostatečné informace, díky kterým by pro ně tranzice mohla být jednodušší: *„Já už od rodičů věděla, že existují nějaké dávky, ale konkrétně jsem nevěděla, jak si to vyřídit. Nabídlí nám, že kdo nemá kde bydlet tak může do azyláku nebo domu na půl cesty, ale to bylo vše.“* (Žaneta)

Jan poté Žanety odpověď více rozvedl: *„My ještě tím, jak jsme na to byli dva, tak to u nás v domově všichni viděli jako výhodu a tety si myslely, že víme, co a jak. Dohromady jsme měli odchodné 45 tisíc, což byla výhoda oproti ostatním, ale to je vše. Bohužel nám nikdo neřekl, že můžeme spolupracovat s kurátorem nebo jak říkala moje žena o těch dávkách, že je možnost si zažádat.“* (Jan)

Aleš se mnou sdílel jeho zkušenost týkající se pomoci ze strany paní učitelky z jeho střední školy, která mu v době tranzice podala pomocnou ruku: *„Na střední jsem měl super paní učitelku. Tím, že jsem chodil na obchodku, tak mi vysvětlila vše ohledně zdravotního a sociálního pojištění nebo třeba odvody daní. Nebýt jí, tak bych tohle všechno nevěděl (...) Já měl svého opatrovníka a ten mi řekl, že mám spolupracovat s kurátorem. S tím jsem měl jednou za čas schůzku, ptal se, jestli je vše ok. Tím, jak jsem bydlel s přítelkyní a dost nám finančně pomáhala její rodina, tak jsem žádnou pomoc nepotřeboval.“* (Aleš)

O výše zmíněné možnosti spolupráce se sociálním kurátorem ze všech respondentů věděl pouze Aleš. Ostatní informace o spolupráci vůbec neměli, neboť jim je ze strany zaměstnanců domova nikdo nesdělil.

7 Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo zjištění toho, jaké zkušenosti mají děti z dětského domova s tranzicí do samostatného života v mladém věku. Mojí snahou bylo zjištění již zmíněných zkušeností mladých dospělých optikou jejich životních cest, které se po odchodu z domova začaly formovat. Tento cíl jsem naplnila tak, že jsem uskutečnila rozhovory s bývalými klienty dětských domovů, kteří mi poskytli informace týkající se jejich osobních zkušeností ohledně tranzice do samostatného života a následné integrace do společnosti.

V teoretické části jsem se věnovala popisu péče o děti mimo jejich rodinné prostředí, do které se řadí jak náhradní rodinná péče, tak i ústavní péče. Dále jsem se zaměřila na představení náležitostí spojených s pobytem v dětském domově, kde jsem popisovala to, jak probíhá příchod dítěte, jeho následný pobyt a odchod do samostatného života nebo možnost využití hostitelské péče. Následně jsem teoretickou část zakončila popisem samotné tranzice a potížemi s ní spjatými. Zde jsem se zaměřila na dosavadní výsledky autorů, kteří se touto problematikou zabývají. Klíčové oblasti, které jsem popsala se týkaly vzdělání a přípravy na vstup do trhu práce, potíže spjaté se stavem mysli, jako jsou behaviorální dopady nebo deprivací syndrom. Další klíčové oblasti se týkaly zaměstnání a samostatného bydlení po opuštění dětského domova. S výše zmíněnými oblastmi se pojí také potřeba podpory mladých dospělých ze strany DD, neziskových organizací nebo sociálního kurátora, jehož funkci jsem také popsala.

Praktická část byla zaměřena na bližší pochopení a zjištění zkušeností osob, které již tranzicí z dětského domova do samostatného života dokončili a úspěšně se integrovali do společnosti. Zaměřila jsem se na popis metodologie kvalitativního výzkumu s použitím polostrukturovaných rozhovorů s pěti respondenty, kteří jsou bývalými klienty dětských domovů v České republice. Respondenty jsem vybírala metodou cíleného výběru a následně metody sněhové koule.

Ačkoliv jsem zpočátku čekala jasná a předvídatelná zjištění, hned při prvním rozhovoru jsem se přesvědčila o opaku. Měla jsem očekávání, že z rozhovorů s ženami se dozvím více informací než od mužů, kteří bývají uzavřenější. Tento můj předpoklad se vyvrátil, neboť rozhovory s muži byly uvolněnější a častěji mi právě

muži sdělili více zajímavých informací než ženy. Domnívám se, že to mohlo být způsobeno tím, že muži častokrát tolik nad věcmi nepřemýšlí tak hluboce jako ženy.

Nejvíce jsem byla překvapená ohledně výše odchodného, jelikož jsem v zákoně ani vyhlášce neviděla parametry, podle kterých je odchodné v dětském domově mladému dospělému stanoveno. Jediné, co je stanoveno, je maximální výše, která činí 25 tisíc Kč. Minimální výše pak tedy záleží individuálně na dětských domovech. Každý z respondentů měl jinou zkušenost s výší odchodného – průměrně se jednalo o 15 tisíc Kč, měla jsem respondenta ale i s 500 Kč nebo respondenta, který od DD dostal plnou výši – tedy 25 tisíc Kč. Dle respondentů byla výše odchodného stanovena ředitelem zařízení na základně chování v průběhu pobytu, dále na základě reprezentace domova prostřednictvím například účasti na sportovních či hudebních akcích nebo na základě studijních výsledků. Znamená to tedy, že klient, který se všemi dobře vycházel, měl dobré známky a reprezentoval domov dostane s větší pravděpodobností vyšší částku než klient, který měl problémové chování.

Jedna z respondentek se se mnou podělila o její nápad, který se v následujících letech bude snažit v jejím bývalém DD zavést. Jedná se o tabulku, do které se od 15 let mladému dospělému budou zapisovat body na základě jeho prospěchu a chování. Mladý dospělý tak v průběhu let bude moci ovlivnit výši odchodného, které dostane. Tento nápad mě velmi zaujal, neboť mladý dospělý bude mít motivaci učit se a chovat se dobře a díky tomu bude mít větší šanci obdržet vyšší odchodné.

Další věcí, která mě zaujala byla spolupráce se sociálním kurátorem. Vzhledem k tomu, že do má mladý dospělý do 18 let svého opatrovníka, kterého mu přidělil OSPOD. Po dosažení zletilosti a odchodu do samostatného života již není opatrovník součástí života mladého dospělého. Ačkoliv by mělo být doporučeno spolupracovat po odchodu se sociálním kurátorem, podle odpovědí mých respondentů o této možnosti věděl pouze jeden z nich.

Nejčastějším problémem, který jsem identifikovala z výpovědí mých informátorů byla nedostatečná příprava na tranzici ze strany DD. Ačkoliv má každý DD povinnost ze zákona připravit děti na tranzici nejdéle jeden rok před jejich odchodem. V praxi se často stává, že je příprava podceněna a mladý dospělý není dostatečně edukován ohledně různých možností, kde si při tranzici zažádat o

pomoc. Některé domovy pořádají různé přípravně kurzy pro odcházející klienty, kterých se z různých důvodů nemohou účastnit všichni mladí dospělí, kteří by to potřebovali.

S připraveností na odchod se pojí také očekávání mladých dospělých od jejich rodin. Tato očekávání jsou nejčastěji spojena s pomocí tykající se rad ohledně toho, co a jak se musí vyřídit nebo jaké jsou náležitosti samostatného života (zdravotní a sociální pojištění, odvod daní, platba energií či nájmu a podobně). Dalším očekáváním mladých dospělých je zlepšení vztahů s rodinou, které se často zlepšit nepovede.

Z hlediska výběru vhodného vzdělání ze strany dětského domova, jsem identifikovala překážku, která dítěti může znemožnit výběr takové školy, která by mu vyhovovala nejvíce. Jedná se o vzdálenost školy od DD. V případě, že by škola byla ve velké vzdálenosti a dítě by tak muselo do školy dojíždět, vznikla by situace, kdy by byly náklady na dopravu dítěte o dost vyšší než náklady ostatních dětí z domova, které navštěvují školu v menší vzdálenosti. Z ekonomického hlediska by pak mohla být velká vzdálenost problémem. Ideální řešení této situace by bylo, aby se dětské domovy vydaly zlatou střední cestou, a zvolily takovou školu, která není příliš daleko (už jen z ekonomického hlediska) a zároveň, aby dítě bylo spokojené s výběrem takového oboru, který by ho zajímal.

Celková problematika nepřipravenosti mladých dospělých mě zaujala natolik, že bych se jí v budoucnu ráda nadále věnovala. Proto zjištění z praktické části nabídnu dětským domovům, se kterými se spojím. Vedení dětských domovů tak bude mít možnost zaměřit se na ty oblasti, které moji respondenti vyhodnotili jako klíčové. To může napomoci ke zlepšení a zkvalitnění přípravy na odchod do samostatného života.

8 Literatura

Blahutová, Michaela, Zezulová, Dagmar. 2011. *Hostitelská péče a příprava k ní, odborná metodika*. Zlín: Tigris spol. s.r.o. ISBN 978-80-86062-41-9

Braun, Virginia, Clarke, Victoria. 2006. *Using thematic analysis in psychology*. [online]. [cit. 3.4. 2023]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/235356393_Using_thematic_analysis_in_psychology

Braun, Virginia, Clarke, Victoria. 2012. *Thematic Analysis*. [online]. [cit. 3.4.2023]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/269930410_Thematic_analysis#fullTextFileContent

Browne, Kevin. 2009. *The risk of Harm to Young Children in Institutional Care*. [online]. Save the Children. [cit. 13.1. 2023]. Dostupné z: <https://www.nottingham.edu.my/Social-Sciences/documents/TheRiskofHarm.pdf>

Daněk, Alois. 2020. *Dětský domov Klánovice – vybrané sociologické otázky*. [online]. Praha: Univerzita Karlova. [cit. 15.2. 2023]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/348004466_Detsky_domov_Klanovice_-_vybrane_sociologicke_otazky

Daněk, Alois. 2022. *Adaptabilita dětí opouštějících zařízení ústavní výchovy v současné společnosti*. Praha: Univerzita Karlova. [cit. 16.2. 2023]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/358270607_Adaptabilita_deti_opoustejicich_zarizeni_ustavni_vychovy_v_soucasne_spolecnosti

Davidová, Ivana, Gojová, Alice, Gojová, Vendula, Melšová, Tereza, Tkadlečková, Taťána, Antoni, Petr, Giampaoli, Karel, Kvasnička, Radim, Pěnkava, Pavel, Polák, Adolf, Sejbal, Jiří. 2010. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. Ostrava: Ostravská univerzita. ISBN 978-80-7368-628-4

Dětský domov domino. 2022. *Vnitřní řád dětského domova Domino pro rok 2021/2022*. [online]. Plzeň: Dětský domov Domino. [cit. 20.1. 2023]. Dostupné z: <https://www.dddomino.cz/dokumenty/?page=2>

Gibas, Petr, Kubala, Petr, Lux, Martin, Samec, Tomáš. 2022. *Bydlení mladých v době krize*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. ISBN 978-80-7330-390-7

Gojová, Alice, Hortvíková, Petra, Janoušková, Klára, Kujevska, Lenka, Matoušek, Jan, Nedělníková, Dana, Pěnkava, Pavel, Kvasnička, Radim, Nesětová, Ivana, Pala, Petr, Štědrá, Ivana, Vajďáková, Zuzana, Matoušková, Ivana, Pavlisková, Kateřina, Franta, Milan. 2007. *Příručka pro metodiky sociální prevence a sociální kurátory*. Ostrava: Ostravská univerzita. ISBN 978-80-7368-329-0

Hendl, Jan. 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál. ISBN 80-7367-040-2

Jedlička, Richard. 2004. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: Nové pohledy na problematiku životních krizí, deprivací a úlohu pomáhajících profesí*. Praha: Themis. ISBN 80-7312-038-0

Jedlička, Richard. 2015. *Poruchy socializace u dětí a dospívajících. Prevence životních selhání a krizová intervence*. Praha: Psyché. ISBN 978-80-247-5447-5

Kalina, Aleš, Jeníková, Anežka, Pudlowska, Alena, Hostinská, Šárka, Dolková, Simona, Židková, Hana, Fišerová, Jana, Kratochvíla, Jan, Mackerle, Václav, Matoušová, Ivana, Jakubec, Lukáš, Marek, Karel a Haismanová, Šárka. 2021. *Metodika pro přípravu dětí na odchod z dětského domova* [online]. Hradec Králové: Krajský úřad Královehradeckého kraje. [cit. 13.1. 2023]. Dostupné z: <https://www.kr-kralovehradecky.cz/assets/krajsky-urad/socialni-oblast/socialne-pravni-ochrana-deti/metodika-nrp/Metodika-pro-pripravu-deti-na-odchod-z-detskeho-domova.pdf>

Krátká, Jana. 2020. *The motivity of children from a children's home to educate*. [online]. Slavonic Pedagogical Studies Journal. [cit. 13.1. 2023]. Dostupné z: https://web.archive.org/web/20201229212355id_/http://www.pegasjournal.eu/files/Pegas2_2020_1.pdf

- Langmeier, Josef a Matějček, Zdeněk. 2015. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1983-5
- Loeber, Rolf, Slot, Wim, Stouthamer-Loeber, Magda. 2006. *A three-dimensional, cumulative developmental model of serious delinquency*. [online]. Cambridge: Cambridge University Press [cit. 30.1. 2023]. Dostupné z: <https://www.cambridge.org/core/books/abs/explanation-of-crime/threedimensional-cumulative-developmental-model-of-serious-delinquency/4E6C117477C0E5686C4671D57CAF7B1D>
- Maclean, Kim. 2003. *The impact of institutionalization on child development*. [online]. Development and Psychopathology, 15, 853–884. [cit. 20.1. 2023]. Dostupné z: <https://www.cambridge.org/core/journals/development-and-psychopathology/article/abs/impact-of-institutionalization-on-child-development/5DF14A15441D8235B9A946E0EAA33D45>
- Matoušek, Oldřich, Pazlarová, Hana, Baldová, Lenka. 2008. *Individuální plánování služeb u ohrožených dětí a mladistvých s důrazem na děti odcházející z ústavní výchovy*. [online]. [cit. 18.1. 2023]. Dostupné z: https://www.kr-karlovarsky.cz/krajsky-urad/cinnosti/Documents/OBaKR/indplan_deti.pdf
- Ministerstvo práce a sociálních věcí. 2019. *Podpora systémových změn v oblasti služeb péče o ohrožené děti, mladé lidi a rodiny v České republice*. [online]. 2.12 2019 [cit. 10.1. 2023]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/podpora-systemovych-zmen-v-oblasti-sluzeb-pece-o-ohrozene-deti-mlade-lidi-a-rodiny-v-ceske-republice>
- Ministerstvo práce a sociálních věcí. 2021. *Formy náhradní rodinné péče*. [online]. 10.11. 2021 [cit. 11.1. 2023]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/formy-nahradni-rodinne-pece>
- Ministerstvo práce a sociálních věcí. 2023. *Pomoc v hmotné nouzi*. [online]. Praha: MPSV. [cit. 10.2. 2023]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/pomoc-v-hmotne-nouzi>
- Ministerstvo práce a sociálních věcí. 2023. *Žádost o zaopatřovací příspěvek opakující se*. [online]. Praha: MPSV. [cit. 10.2. 2023]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/-/zadost-o-zaopatrovaci-prispevek-opakujici--1>

- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. 2022. *Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele školního roku 2021/2022*. [online]. [cit. 10.2. 2023]. Dostupné z: <https://statis.msmt.cz/rocenka/rocenka.asp>
- Miovský, Michal. 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada. ISBN 80-247-1362-4
- Mišovič, Ján. 2019. *Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor*. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 978-80-7419-185-2
- MPSV (Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR). 2022. *Základní informace o sociálním bydlení*. [online]. Sociální bydlení [cit. 18.1. 2023]. Dostupné z: <http://socialnibydeni.mpsv.cz/cs/co-je-socialni-bydeni/zakladni-informace-o-sb>
- Mynaříková, Lenka a Dobrucká, Lucia. 2022. *Integration of children from foster care into society and their adaptation to the labor market – the final research report*. [online]. Praha: ČVUT. [cit. 15.2. 2023]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/365965047_Integration_of_children_from_foster_care_into_society_and_their_adaptation_to_the_labor_market_-_the_final_research_report
- Nadační fond Krok domů, 2022. *Společně po svých. Průvodce pro všechny, kteří ovlivňují životy dospívajících a mladých dospělých vyrůstajících v pobytových zařízeních a podílejí se na jejich osamostatňování*. [online]. Praha: Nadační fond Krok domů. [cit. 22.3. 2023]. Dostupné z: https://www.krokdomu.cz/media/krokdomu/ooh_pruvodce_jak_nezabloudit_22002_.pdf
- National Alliance To End Homelessness. *Housing first*. [online]. 20.3. 2022 [cit. 18.1. 2023]. Dostupné z: <https://endhomelessness.org/resource/housing-first/>
- Nelson, Charles, Zeanah, Charles, Fox, Nathan, Marshall, Peter, Smyke, Anna, Guthery, Donald. 2007. *Cognitive recovery in socially deprived young children: The Bucharest early intervention project*. [online]. Science 318 no.5858. 21st December 2007 [cit. 20.1. 2023]. Dostupné z: <https://www.science.org/doi/10.1126/science.1143921>
- Pazlarová, Hana. 2017. *Residential Child and Youth Care Practices in the Czech Republic*. Cape Town: The CYC-Net Press. ISBN 978-1-928212-28-7

- Petrusek, Miloslav. 1993. *Teorie a metoda v moderní sociologii*. Praha: Karolinum. ISBN 80-7066-799-0
- Pulgretová, Tereza. 2019. *Ústavní péče v ČR*. [online]. My law 30.5. 2019 [cit. 10.1. 2023]. Dostupné z: <https://mylaw.cz/clanek/ustavni-pece-v-cr-700?fbclid=IwAR1keHxhHkqmdr2f-dQygustuHSAjNyM1wgzcYltuiGC3XStlXkFWIVEifM>
- Reichel, Jiří. 2009. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3006-6
- Sampson, Robert, Laub, John. 1997 *A Life Course Theory of Cumulative Disadvantage and the Stability of Delinquency*. [online]. Development Theories of Crime and Delinquency [cit. 30.1. 2023]. Dostupné z: https://scholar.harvard.edu/files/sampson/files/1997_act_laub.pdf
- Sebba, Judy, Berridge, David, Luke, Nikki, Bell, Karen, Strand, Steve, Thomas, Sally, Sinclair, Ian, O'Higgins, Aoife. 2015. *The Educational Progress of Looked After Children in England: Linking Care and Educational Data*. [online]. Oxford: Rees Centre [cit. 30.1. 2023]. Dostupné z: <https://research-information.bris.ac.uk/ws/portalfiles/portal/56549122/EducationalProgressLookedAfterChildrenOverviewReportNov2015.pdf>
- SKP Centrum, o.p.s. 2019. *Metodika sociální práce s mladými lidmi opouštějícími náhradní rodinnou péči a ústavní výchovu*. [online]. [cit. 19.1. 2023]. Dostupné z: <https://www.skp-centrum.cz/files/77edd853c1b1291c2b20ca36aa1e7417.pdf>
- Spišáková-Pecinová, Martina. 2015. *Systém osamostatňovania sa mladých dospelých po odchode z detského domova*. [online]. Časopis sociálna práca. [cit. 18.1. 2023]. Dostupné z: <https://socialni prace.cz/online-clanky/system-osamostatnovania-sa-mladych-dospelych-po-odchode-z-detskeho-domova/>
- Štenclová, Veronika, Čech, Tomáš. 2018. *Příprava dětí na odchod z dd jako prevence neúspěšného začlenění do společnosti*. [online]. [cit. 15.2. 2023]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/344300323_Priprava_deti_na_odchod_z_DD_jako_prevence_neuspesneho_zacleneni_do_spolecnosti

Švaříček, Roman, Šedřová, Klára a kol. 2010. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0

Úřad práce. 2022. *Zaopatřovací příspěvek opakující se*. [online]. 6.10. 2022 [cit. 19.1. 2023]. Dostupné z: <https://www.uradprace.cz/zaopatrovaci-prispevek-opakujici-se>

Vyhláška č. 438/2006 Sb., kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi

Zákon č. 190/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

9 Seznam zkratk

DD – dětský domov

HM – hmotná nouze

HP – hostitelská péče

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

NNO – nestátní neziskové organizace

NRP – náhradní rodinná péče

SŠ – střední škola

ÚP – Úřad práce

ZDVOP – Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

10 Resumé

The main aim of this bachelor's thesis was to identify and understand the transition experiences of young adults from residential care to independent living. In the theoretical part, I focused in the first chapter on describing the care of a child outside his/her family environment from the perspective of foster care and residential care. In the second chapter I describe the requirements of staying in a children's home, where I also mention the possibilities of host care. The third chapter focuses on the transition from the children's home to independent life, where I discuss the difficulties associated with the transition and also describe the possibilities of help and support for young adults in this difficult life situation.

In the practical section I describe the qualitative research method using semi-structured interviews. I did these interviews with five respondents who are former clients of a children's home. The data I collected from the interviews helped me to identify the young adults' experiences and opinions about transition or also about their overall preparation for independent living outside the institution.

11 Přílohy

Příloha č. 1 - Informovaný souhlas

Informovaný souhlas s poskytnutím rozhovoru pro účely praktické části bakalářské práce s názvem: Opuštění dětského domova a cesta k samostatnosti jako dvě životní tranzice.

Svým podpisem souhlasím s následujícími body:

- Byl/a jsem informována o účelu rozhovoru, kterého se účastním.
- Byla mi sdělena délka rozhovoru a jeho průběh.
- Byl/a jsem seznámena s tím, že mohu kdykoliv odmítnout odpovědět na otázku v případě, že to pro mě bude nepříjemné.
- Souhlasím s tím, aby byl rozhovor nahráván pro účely následného zpracování dat, které bude anonymní a znemožní tak identifikaci mě a mých osobních údajů.
Byl/a jsem obeznámena s tím, že po dokončení praktické části bakalářské práce bude nahrávka smazána.
- Povoluji to, aby autorka výzkumu mohla použít zjištěná data ve své bakalářské práci.

Datum:

Podpis dotazovaného:

Podpis autorky výzkumu:

Příloha č. 2 - Témata polostrukturovaného rozhovoru

Vzdělání – nejvyšší dosažené vzdělání, zvolení školy dle svého uvážení, navštěvování školy spolu s kamarády z DD

Bydlení – zvolená forma bydlení při tranzici – spolubydlení či samostatné bydlení, dělení domácích prací, možnost využití cvičeného bytu, udržení vlastního bydlení, jak si mladý dospělý své bydlení našel

Práce – jaké zaměstnání mladý dospělý zvolil v samostatném životě, lišil se obor, ve kterém pracuje, od toho, ve kterém studoval, stigmatizace a diskriminace při pracovním pohovoru

Vztahy – vztahy s rodinou a přáteli po odchodu z DD a jejich změna

Tranzice – před jakou dobou, překážky a jejich překování v době tranzice, cíle a představy o tranzici

Pomoc během tranzice – pomoc od NNO/ od rodiny/ přátel/ DD, sociální kurátor, informovanost ohledně dávek

Příloha č. 3 - Představení respondentů

Alice, 28 let – do DD se dostala v 8 letech kvůli závislosti na alkoholu u její matky, která zanedbávala péči a výchovu, Alice vystudovala výuční obor kadeřnice, což je i její momentální zaměstnání po mateřské dovolené, DD opustila 19 letech

Žaneta, 25 let – do DD se školou byla umístěna spolu s bratrem a sestrou kvůli zanedbané výchově ze strany matky ve věku 12 let, matka byla samoživitelka a o své potomky se nezvládala starat, Žaneta je vyučená cukrářka – nyní je na mateřské dovolené, byla celkem ve třech DD, v posledním DD se seznámila s Janem, se kterým nyní tvoří manželský pár, DD opustila v 18 letech

Jan, 25 let – manžel Žanety, vyučen automechanikem, do DD domova se dostal v 15 letech – Jan si nepřeje, abych uváděla důvod jeho umístění do DD v mé práci, pracuje v opravě automobilů, DD opustil v 18 letech

Tereza, 35 let – do DD umístěna ve 13 letech spolu s mladším bratrem, se kterým od rodičů utekla kvůli neshodám a finančním problémům, vystudovala konzervatoř se zaměřením na zpěv, poté pokračovala na VŠ, kde vystudovala bakalářský obor zpěv, pracuje jako vychovatelka v DD, předtím byla učitelka zpěvu na ZŠ, DD opustila ve 26 letech

Aleš, 22 let – do DD byl umístěn v 8 letech, do té doby byl v péči babičky, která zemřela, vystudoval střední školu s maturitou v oboru obchodní akademie, nyní pracuje jako asistent účetní, žije v bytě matky jeho partnerky, DD opustil v 19 letech